

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE

Ústav jižní a centrální Asie

**FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Ing. Petr Jandáček

Mezi svatbou a válkou: klan Mgar v tibetské politice 7. století

In Between of Wedding and War: Mgar Clan in the Tibetan Politics of the 7th Century

Praha 2012

vedoucí BP: Mgr. Daniel Berounský, Ph.D.

Poděkování: *Chtěl bych touto formou poděkovat vedoucímu práce Mgr. Danielu Berounskému, Ph.D. jak za cenné připomínky a rady k věcné i formální podobě práce, tak i za ochotu se kterou mi půjčil literaturu v Čechách těžko dostupnou. Dále pak bych chtěl poděkovat Dr. Brandonu Dotsonovi za poskytnutí textu jeho článku a odkazu na další literaturu, Mgr. Janu Lufférovi, Ph.D. za poskytnutí textu dosud nevydaného článku a velmi cenné rady k trendům v klasifikaci mimoevropského folkloru, Mgr. Kláře Kočkové za rady z oblasti odborné literatury k hrdinským eposům Mongolska, Mgr. Evě Obrátilové za konzultaci z oblasti antropologie příbuzenství Mongolů a Mgr. Anně Sehnalové za upozornění na tibetskou verzi jednoho z příběhů. Dík patří i mé rodině, bez jejíž podpory a pochopení bych při práci na plný úvazek patrně nebyl s to studium dokončit.*

Prohlášení: *Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.*

V Praze dne 29. 6. 2012

Petr Jandáček

Práce se zabývá známým tibetským klanem Mgar z Tibetu královské doby (cca 600-850). Po úvodu shrnujícím podobu tibetské společnosti královské doby je v práci popsána role klanu Mgar v politice Tibetu 2. pol. 7. století, zvláště role prostředníků při vyjednání aliančního sňatku tibetského vládce Songcän Gampa a čínské princezny Wen-čcheng a role vojevůdců a správců území dobytých v rámci tibetské expanze. Kromě toho je práce zaměřena na folklor a literární či folklorní motivy spojené s klanem Mgar.

The work is focused on well known Tibetan clan Mgar from the royal period of Tibetan history (ca 600-850). After the introduction describing Tibetan society in the royal period is analysed role of the Mgar clan in 2nd half of 7th century specially the role of negotiators of dynastic marriage of Tibetan ruler Songtsan Gampo and Chinese princess Wencheng and the role of military leaders and administrators of conquered territories. Except of that is the work focused on folklore and motifs of folk-literature connected to Mgar clan.

མཐོ་སྒོ་བ་ཡིག་རྒྱལ་ས་ཚེ་མ་དེ་བ་འདི་ལ་སྐད་གྲགས་ཀྱི་མགར་གྱི་རུས་པའི་སྒྲོར་ལ་འབྲི་གི་ཡོད་ཤོད། དང་པོ་སྒྲིལ་བརྒྱ་
སྐག་བདུན་པ་ལ་བཅན་པའི་རུས་སྐབས་ཀྱི་སྒྲིའོགས་གསལ་བཤད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་ཤོད། དེ་ནས་བཅན་པའི་སྒྲོར་བཅན་སྐམ་པོ་དང་བཅན་
མོ་ལྷན་ཁྲོན་གོང་ཚེ་ཆར་ས་རྒྱལ་གི་སྒྲོར་ལ་འབྲི་གི་ཡོད་ཤོད། དེ་མ་གཏོགས་མཐོ་སྒོ་བ་ཡིག་རྒྱལ་ས་ཚེ་མ་དེ་བ་འདི་ལ་ཤོད་ཀྱི་དག་རྒྱུན་
སྒྲོར་ལ་འབྲི་གི་ཡོད་ཤོད།

dějiny Tibetu, královská doba, tibetský folklor, antropologie příbuzenství, klan Mgar

history of Tibet, royal period, Tibetan folklore, anthropology of kinship, Mgar clan

ཐོད་གྱི་ལོ་རྒྱུས། བཅོམ་པོའི་དུས་རྒླབས། ཐོད་གྱི་ངག་རྒྱུན། སྤུན་ཉེའི་རིག་པ། མག་རྒྱི་ཅུས་པ།

OBSAH

1. ÚVOD

1.1 Vymezení tématu.....	7
1.2 Stručný popis tibetského státu v královské době	8

2. KLAN MGAR V DĚJINÁCH TIBETU

2.1 Prameny k dějinám Tibetu královské doby a klanu Mgar.....	13
2.2 Vznik tibetského státu	19
2.3 Uzavření aliančního sňatku	21
2.4 Tibetská expanze	23
2.5 Soumrak klanu Mgar	25

3. K PŘÍBUZENSTVÍ V TIBETU A ČÍNĚ

3.1 Filiace a afinita v Tibetu a Číně	28
3.2 Příbuzenství v rámci tibetského vládnoucího rodu a alianční sňatky v 7. st.	31
3.3 Interpretace sňatku Srong btsan sgam poa a princezny Wen-čcheng.....	34

4. KLAN MGAR V TIBETSKÉM FOLKLORU

4.1 Zdroje k tibetskému folkloru.....	36
4.2 Úvod k folkloru spojenému s klanem Mgar	38
4.3 Folklorní motivy spojené se sňatkem Srong btsan sgam poa a princezny Wen-čcheng	42
4.4 Má folklor spojený s klanem Mgar vztah k eposu o Gesarovi?	44
4.5 Folklor v dějinách, nebo dějiny ve folkloru?.....	48

5. ZÁVĚREM	50
-------------------------	-----------

BIBLIOGRAFIE	52
---------------------------	-----------

TABULKA ČÍNSKÝCH SLOV	58
------------------------------------	-----------

PŘÍLOHY	59
----------------------	-----------

Příloha č.1.....	60
Příloha č.2.....	61
Příloha č.3.....	64
Příloha č.4.....	68

POZNÁMKY K TRANSLITERACI A CITACÍM

Pro transliteraci tibetštiny je používána tzv. transliterace Wylie (1959) s tím, že tibetská slova jsou psána *kurzivou* s mezerami mezi slabikami, kdežto vlastní a místní jména běžným písmem s velkým písmenem na začátku slova a mezerami mezi slabikami. Při skloňování jsou české koncovky přidány za transliterované jméno a označeny *kurzivou*. Pokud se ve slově vyskytují cerebrály (tj. ḍ, ṇ) je pro dané slovo z technických důvodů použito bezpatkové písmo Arial Unicode MS. Pokud se vyskytuje tzv. *gi gu* verso, je přepsáno jako *I*. Pouze v abstraktu je pro přehlednost použita česká respektive anglická transkripce jména Srong btsan sgam po.

Autor této práce si uvědomuje, že existuje česká transliterace tibetštiny (např. Kolmaš 2008, str. 388), nicméně pokládá systém Wylie za univerzálnější, jednodušší a vhodnější při elektronickém použití (např. v on-line slovnících).

Pro čínštinu je použita česká transkripce s tím, že práce je doplněna tabulkou, která uvádí ekvivalenty v pchin-jinu a znacích.

Pro sanskrt je použita česká transkripce, respektive transliterace Harvard-Kjóto.

Jako citační systém je v práci užíván tzv. Chicago Autor-Date Style¹, který je jednak jedním ze stylů, které doporučují *Pravidla, manuály a metodické pokyny pro zpracování a odevzdání závěrečných prací*² a dále pak je podobný systémům obvyklým v rámci tibetanistické odborné literatury a periodik vydávaných v Evropě a Americe.

¹ Viz http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html.

² Viz <http://ff.cuni.cz/FF-7296.html#textanch6>.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

angl.	anglicky
čín.	čínsky
D	dcera
FB	bratr otce
FM	matka otce
FSH	manžel otcovy sestry
HF	otec manžela
hk.	Harvard-Kjóto (transliterace sanskrtu)
IALS	The International Association for Ladakh Studies
ITJ	zkrácené označení IOL Tib J užívané v rámci textů z tzv. India Office Library (dokumenty britské koloniální správy v Indii, dnes součást Britské knihovny spolu s Or.)
MB	bratr matky
mj.	mimo jiné
MKB	Ma ṇi bka' 'bum
mong.	mongolský
lad.	ladacký
Or.	orientální sbírka Britské knihovny (Oriental Collection); od roku 1982 tvoří spolu s ITJ tzv. Oriental and India Office Collections
OTA	Staré tibetské letopisy (angl.: Old Tibetan Annals)
OTC	Stará tibetská kronika (angl.: Old Tibetan Chronicle)
Pt	Pelliot tibétain (kolekce textů P. Pellioty ve Francouzské národní knihovně)
podkap.	podkapitola
py.	pinyin
S	sestra
skrt.	sanskrt
tib.	tibetsky
TS	Tchangské letopisy (py.:Tangshu)
v orig.	v originále

1. ÚVOD

1.1 Vymezení tématu

Práce se zabývá dějinami Tibetu v 7. století a na ně navazujícím folklorem s důrazem na významný klan¹ Mgar, který se výrazně podílel na vzestupu tibetského impéria ve 2. polovině 7. století, zvláště mezi lety 641-696. Členové tohoto klanu byli schopnými vojevůdci, správci dobytých území i diplomaty. Zastávali významná místa ve státní správě a dokonce po jistou dobu v Tibetu de facto vládli.

Význam klanu byl z hlediska dějin Tibetu takový, že jeho nejznámější člen Mgar stong rtsan yul zung² se – spolu s panovníkem kterému sloužil – stal velmi známou a oblíbenou literárně-folklorní postavou, se kterou se lze setkat nejen v historiografii, ale i v pověstech, pohádkách, lidové opeře,³ lokálních náboženských kultech a politické propagandě. Zmínky o něm najdeme také v čínských historických pramenech, což jeho význam potvrzuje. Je možné uvažovat o jistých náznacích, dle nichž by folklorní motivy spojené s činy klanu Mgar nebo jim podobné mohly přesáhnout i do folkloru jiných etnik, než jsou Tibetané.⁴

V první kapitole práce je, kromě tohoto úvodu, stručně popsáno, jak mohl vypadat tibetský stát v královské době⁵ z hlediska geografie, způsobu života, státní správy a náboženství.

Ve druhé kapitole jsou popsány prameny a dějinné události konce 1. poloviny a 2. poloviny 7. století s důrazem na růst tibetského impéria královské doby a roli klanu Mgar.

Nutnou odbočkou je třetí kapitola práce, která se zabývá antropologií příbuzenství v Tibetu a Číně s cílem učinit několik poznámek k tomu, jak mohl být interpretován alianční sňatek tibetského krále s čínskou princeznou, jehož zprostředkováním se klan Mgar etabloval

¹ V práci bude užíván termín klan. Vzhledem k záznamům, které citují Bushell (1880, str. 454-455) či Dotson (2009, str. 100) se dá předpokládat, že klan tvořilo větší množství lidí, kteří nutně nemohli znát své filiační vztahy. Termín klan pak odpovídá definici dle Skupnika (2010, str. 101) či Murphyho (1998, str. 227) a užívá jej ve svých překladech z tibetštiny i Kolmaš (např. 1998, str. 298). O tibetských patriklanech (tib.: *rus*) se podrobněji zmiňuje podkapitola 3.1.

² Zápis jména je dle textů tzv. Staré tibetské kroniky (angl.: Old Tibetan Chronicle, text PT 1287, dále jen OTC) a Starých tibetských letopisů (angl.: Old Tibetan Annals, text Pt 1288 a ITJ 0750, dále jen OTA). Někdy je v těchto zdrojích jméno zkráceno na Mgar yul zung. Je možné se setkat i s jinými podobami jména, např. v *Ma ri bka' bum* je Mgar stong btsan yul srungs (2011, str. 295).

³ V tib. *a lce lha mo*, zde je míněna konkrétně Rgya bza' bal bza' viz např. Snyder (1979, str. 40).

⁴ Srovnej Richardson (1990, str. 49), kde je zmíněn příklad z Japonska a Lakhi (2009, str. 168), kde je zmíněn obdobný motiv ve folkloru Namujců (tib.: *Na mu zhi*).

⁵ Tj. zhruba mezi lety 600-850 (viz Dotson a Hazod 2009, str. 9).

v tibetské politice, a tím uzavřít úvahy o dějinách a uvést úvahy o folkloru, respektive folklorních motivech v tibetské literatuře.⁶

Čtvrtá kapitola práce se zabývá folklorem spojeným s klanem Mgar s důrazem na folklor týkající se uzavření sňatku krále Srong btsan sgam poa (tib.: také Khri srong btsan) s princeznou Wen-čcheng kung-ču.⁷ Pro tento příběh⁸ je charakteristické, že se stal v Tibetu značně populárním, ale zároveň nevykazuje znaky folklorního typu⁹ a – přestože je možné najít určité paralely – nevykazuje ve srovnání s jinými tendenci migrovat.

Pátá kapitola je závěrem, který se pokouší shrnout předložená fakta a úvahy a vyslovuje hypotézu o původu a důvodu obliby popisovaných folklorních motivů, vztahu tibetských dějin a folkloru a naznačuje náměty pro další bádání.

Dále následují přílohy, které jsou ukázkami z tibetské literatury.

1.2 Stručný popis tibetského státu v královské době

Původ Tibetanů není dosud uspokojivě vysvětlen (např. Beckwith 1987, str. 3; Kapstein 2006, str. 27). V čínských pramenech (citují např. Stein 1972, str. 46-47; Beckwith 1987, str. 4; Bushell 1880, str. 439-440) jsou dávání do souvislostí s národy čínsky nazývanými Tchu-fan a Čchiang, které již svým významem (ovce-muž; viz Beckwith 1987, str. 5) může odkazovat k tomu, že šlo převážně o pastevce. Také jim byla připisována domestikace jaka (Kapstein 2006, str. 29). Označení Čchiang je však užíváno vágně (Kapstein 2006, str. 29) a Tchanské letopisy (dále TS, překlad viz Bushell 1880, str. 439) hovoří mj. o sto padesáti čchiangských kmenech a zároveň o tom, že blokovaly spojení mezi státem Tchu-fa – tedy Tibetem – a Čínou (Bushell 1880, str. 440). Je pravděpodobné, že všichni Tibetané a zvláště pak zakladatelé jarlungské (tib.: Yar lung) dynastie, nebyli kočovní pastevci, ale spíše usedlí zemědělci nebo polonomádi.¹⁰ Vyskytují se zmínky o opevněných sídlech a to jak

⁶ Rozdíl mezi folklorem a literaturou zde není úplně jasný. V psaných památkách je – počínaje zhruba 10. stoletím – silná tendence k používání folklorních motivů a lze tedy říci, že se historické záznamy mění v legendu či pověst (Kerihuel 2011, str. 113). Není zřejmé, jestli tato legendární podání ovlivnila folklor nebo naopak.

⁷ V tibetštině je možné se setkat s více zápisy zmíněných jmen. Jejich rekapitulace viz Haahr (1969, str. 52-53).

⁸ Termín příběh je užíván záměrně, protože patrně nejde o jeden folklorní typ ani o jeden žánr.

⁹ Folklorním typem (angl. type of folktale) je míněn typ dle katalogu Aarne-Thompson-Uther (Uther 2004, dále jen ATU).

¹⁰ Kombinace pastevectví se zemědělstvím se v Tibetu vyskytuje dodnes a tibetsky se nazývá *sa ma 'brog*. Že vládci Jarlungu nebyli kočovníci lze dovodit i ze zmínky o bambusu z jihu, který porazil jaka v TS (viz Beckwith 1993, str. 16).

pevnostech,¹¹ tak dokonce městech (Bushell 1880, str. 442). Čínské prameny tedy patrně používají termín Čchiang pro skupinu národů, které bychom z hlediska etnografie dnes do jedné skupiny nezařadili, a proto můžeme například najít zmínky, že v 7. století si král Srong btsan sgam po podmanil mj. i „ostatní Čchiang“ (Bushell 1880, str. 443).

Tibetáné byli zřejmě dobrými válečníky a výrobci zbraní. V TS jsou popisy tibetských brnění¹² a válečnických zvyků (např. Bushell 1880, str. 442). Zajímavým podkladem pro úvahy může být nástin etymologie jména Mgar, tak, jak jej uvádí Richardson (1990, str. 56-57). K vojenským zvykům odkazuje i organizace státní správy a fakt, že vrcholní představitelé státu (panovník či ministři) často pořádali hony na jaky i jinou zvěř. Tyto hony mohly být určitým nácvikem koordinace vojenských jednotek při válečném tažení.¹³

Tibetská společnost královské doby byla velmi silně stratifikovaná. Dětila se na aristokracii (tib.: *zhang blon*) a prosté lidi (tib.: *dmangs*). Aristokracii tvořilo dle dokumentu Pt 1071 (Dotson 2007, str. 8) sedm skupin, označovaných převážně drahými kameny a kovy¹⁴ dle úředního zařazení a prosté lidi dvě skupiny, které se lišily poddanstvím vládci či aristokratům, respektive byly nejnižší postavenými barbarskými zajatci (tib.: *lho bal brtson pa*). Dále se obyvatelstvo dělilo dle povinnosti vojenské služby na vojáky, či spíše osoby s povinností vojenské služby (doslova „divoké“, tib.: *rgod*) a civilisty (doslova „klidné“, tib.: *g.yung*), tedy osoby, které si své poddanské povinnosti odbyly ve formě práce. K zajímavým úvahám o společenské stratifikaci a kultu panovníka může vést i slovní zásoba. Například Hill (2008) popisuje rozdílné užití verba moriendi. Jiné slovo se užívá pro smrt krále, jiné pro smrt královny či vysoce postaveného aristokrata, princezny, apod.

Ve státní správě se na počátku královské doby svářily dva principy a to jednak tradiční moc rodů či klanů a moc centrální správy a dosazených úředníků. Původně vypadal stát asi tak, že panovník kolem sebe shromáždil malou skupinu vazalů,¹⁵ kteří spíše uznávali jeho autoritu, než jeho jasnou převahu (Kapstein 2006, str. 53). Tato skupina byla zavázána

¹¹ Např. o panovníku jménem Stag bu snya gzigs (viz podkapitola 2.2) se v OTA píše: *mkhar pyIng ba stag rtse na nI rgyal stag bu snya gzIgs bzhus/*, tedy: v pevnosti jménem Pying ba stag rtse, dle panovník Stag bu snya gzigs.

¹² Brnění bylo dle Rgyal rabs gsal ba'i me long (Kolmaš 1998, str. 93-94) i jedním z darů, které vezl tibetský ministr v rámci jednání o aliančním sňatku do Číny.

¹³ Zajímavý výklad k lovu zvířat s rohy a interpretaci vztahu člověk-kůň-jak v tibetské mytologii podává Paul (1989, str. 263-298).

¹⁴ Sestupně: tyrkys, zlato, pozlacené stříbro (tib.: *phra men*), stříbro, mosaz, měď. Nejvyšší skupina se pak nazývala *zhang blon chen po bzhi* tedy „čtyři velcí ministři“ (viz např. Dotson 2004, str. 81)

¹⁵ V případě Stag bu snya gzigsho to bylo asi 5-6 osob. K tomu podrobněji v TS (Beckwith 1993, str. 15), nebo Bushell (1880, str. 443).

přísahou¹⁶ o společném osudu (Bushell 1880, str. 443), již podoba není přesně známa, ale zřejmě šlo o to, zajistit věrnost vazalů „až za hrob“. Šlechtici zavázání touto přísahou pak nesměli krále opustit, aby si zachránili život (např. v bitvě) a po jeho smrti měli spáchat sebevraždu, či se (později) mohli stát rituálně mrtvými. Takoví královi věrní pocházeli z významných klanů a často mu také poskytovali manželky. Panovník Tibetu se nazýval *btsan po*, což znamená mocný a je možné to chápat jako ekvivalent titulu císař (Beckwith 1987, str. 14-15). Jak bylo řečeno výše, významnou úlohu v tibetské politice hrály klany.¹⁷ Největšímu vlivu se patrně těšil klan, který poskytl vládci manželku, jež se stala matkou dědice trůnu. Takové klany jsou zpravidla uváděny čtyři: 'Bro, Mchims, Sna nam a Tshes pong. V královské rodině se běžně praktikovala polygynie (viz např. Dotson a Hazod 2009, str. 30), o čemž bude podrobněji pojednáno ve 3. části práce zaměřené na antropologii příbuzenství.

Toto společenské uspořádání však přestávalo v době růstu tibetského státu stačit. Bylo třeba jednak zvládat administrativu a dále pak upevnit pozici panovníka tak, aby ji nemohli jednotliví vazalové ohrozit. Díky tomu vznikla úřednická aristokracie, která, přestože nebyla v příbuzenském vztahu k vládnoucímu rodu, byla souhrnně označována jako *zhang blon*.¹⁸ V čele administrativy stáli ministři a to hlavně tzv. čtyři velcí ministři (tib.: *zhang blon chen po bzhi*; Dotson 2004, str. 81; Dotson 2007, str. 8). Nejvýznamnější z nich byl tzv. hlavní ministr¹⁹ (tib.: *blon chen po*).

Půda v Tibetu formálně patřila vládci, dělila se však na dva druhy. Jednak území přímo vládci podléhající (tib.: *rje zhing*) a dále území (tib.: *khol yul*), která panovník kontroloval pouze nominálně, ale prakticky byla v moci aristokracie. Oba typy území se lišily zdaněním. Území *khol yul* bylo aristokratům pouze propůjčeno a teoreticky mohlo být panovníkem odebráno (např. za zbabělost v boji). Existovala evidence zemědělské půdy (tib.: *zhing yig dkar cag*) pro daňové účely (Dotson a Hazod 2009, str. 50). Ačkoli byl Jarlung spíše sídlem zemědělců, než kočovných pastevců, bylo zvykem, že panovnický dvůr (tib.: *pho brang*) putoval a měnil své sídlo patrně dvakrát ročně, tj. v zimě a v létě. V Tchangských letopisech (Dotson a Hazod 2009, str. 43) je dochován popis sídla putujícího panovnického dvora z 9. st. a je zřejmé, že ačkoli bylo lehce opevněno, jeho základem byly stany. Na

¹⁶ Přísaha (tib.: *mna'*) byla v Tibetu královské doby obvyklý nábožensko-politický akt (podrobněji viz Walter 2009, str. 10-13).

¹⁷ Přesněji patriklany (tib. *rus*). Podrobněji viz podkapitoly 3.1 a 3.2.

¹⁸ Termín *zhang blon* se skládá ze dvou tibetských slov: *zhang* - strýc (bratr matky), případně dárce manželek a *blon* - vysoký úředník, ministr. Může mít několik významů, které podrobněji zmiňuje podkapitola 3.2.

¹⁹ V této práci bude dále užíván termín hlavní ministr, protože doslovný překlad velký ministr zní v češtině nepěkně a termín premiér je v kontextu 6. století příliš moderní. Názvy dalších ministrů uvádí Dotson (2009, str. 61) nebo Dotson a Kapstein (2007, str. 8-9).

některých místech se dvůr zastavoval opakovaně (Dotson a Hazod 2009, str. 44). Zajímavým etymologickým detailem je výklad termínu *chab srid* (*chab* je honorifikum pro vodu; Kapstein 2006, str. 4), který se užíval a užívá ve významu moc, vláda, politika. Tento termín může naznačovat, že politická moc byla dříve spojena s kontrolou vodních zdrojů, která měla význam jak pro zemědělce, tak pro pastevce. Dále se politická moc odvíjela od opevněných sídel panovníků na vyvýšených místech (tib.: *mkhar*).²⁰

Tibetské náboženství před příchodem buddhismu mohlo snad být tvořeno soustavou lokálních, respektive klanových božstev a kultu panovníka (Kapstein 2006, str. 44-45). Názor, že původním náboženstvím Tibetu byl tzv. bön (tib.: *bon*) je poněkud nepřesný (viz např. Stein 1972, str. 229) a je patrně založen na faktu, že se termín často vyskytuje ve starých textech. Zde však spíše označuje druh obřadníků (tib.: *bon po*), než náboženství jako takové a je pravděpodobné, že – ačkoli je v dnešním bönu řada archaických prvků – původní náboženství Tibetu vypadalo jinak.²¹ Z dochovaných zdrojů však není možné rekonstruovat jej jako celek, lze se pouze dozvědět některé detaily. Podrobně jsou například popsány rituály související s pohřbem panovníka a je zřejmé, že nemají s dnešním tibetským buddhismem či bönem mnoho společného. Při pohřebních rituálech jsou obětována zvířata, je zřízena nekropole panovníka a jeho blízcí úředníci či služebníci jsou prohlášeni za rituálně mrtvé a nadále bylo jejich povinností pečovat o zádušní komplex. Podrobnější popis podoby pohřebišť panovníků dle textů rekonstruuje Haarh (1969, str. 380-397), který uvádí, že některé z budov měly patrně tvar svastiky. Oslovování panovníka jako *myes* – děd, praotec, předek (Dotson a Hazod 2009, str. 83), může svědčit o významu kultu předků. Z náboženských zvyků královské doby se kromě pohřebních a obětních rituálů zachovaly i texty vztahující se k věštbě pomocí kostek, kde jednotlivé kombinace odpovídaly jednotlivým božstvům. Kostky se například používaly při ordáliích v nerozhodných soudních případech. Takto byla používána například věštba *mo*, kde se házelo třemi kostkami (Dotson 2007, str. 21-22).

Co se týče území tibetského státu v době největšího rozmachu, bylo z jihu ohraničeno Himálajem, na jihovýchodě zasahovalo do rozvodí mezi řekami Salwin, Mekong a Jang-c'-ťiang, na východě takřka k dnešním městům Čcheng-tu a Lan-čou, na severu pak na úroveň

²⁰ Např. v názvu již zmíněné pevnosti Pying ba stag rtse slabika *rtse* patrně znamená vrchol.

²¹ Jak uvádí Kvaerne může se termín *bon* tři významy, první je označení obřadníka v královské době (tib.: *bon po*), druhý je přímo náboženství jménem *bon*, které se však utvářelo až v 10. a 11. století a třetí je soubor lidových zvyků, pověr či rituálů. Prolínáním těchto významů pak může vzniknout dojem, že *bon* je šamanismus či určitá forma archaického náboženství (podrobněji viz Kvaerne 1995, str. 9-10).

severní větve Hedvábné stezky (Tunchuang – Chotan) a na západě až k pohoří Karákóram. Pokud jde o správní celky, před začátkem královské doby je zmiňováno 12 velkých a 42 malých států (Dotson a Hazod 2009, str. 170), které byly v tibetštině označovány jako *rgyal phran*, tedy knížectví (angl.: prinipality). V rané královské době Tibetané dělili svůj stát na 5-6 správních jednotek zvaných *khod*,²² v jichž čele stál *khod dpon* a dále na 8 územních jednotek pod vojenskou správou (tib.: *khrom*). Podrobněji o tom pojednává Hazod (Dotson a Hazod 2009, str. 165-174). Je třeba připomenout, že území Tibetu královské doby bylo zřejmě značně proměnlivé. Řada území – zvláště těch pod vojenskou správou – byla připojena jen dočasně, řada lokálních vládců byla pouze nominálními poddanými. Tehdejší stát patrně nemohl zajistit trvalou kontrolu nad všemi popsány územími ani jejich osídlení Tibetany.

Stručný popis Tibetu královské doby, který v základních rysech odpovídá již zmíněným faktům, můžeme najít v čínských zdrojích. TS popisují Tibet pod jménem Tchufan. Je zde zachyceno pojmenování panovníka *can-pchu* (tib.: *btsan po*), ministrů jako velkých a malých *lun* (tib.: *blon*), fakt, že Tibetané neznají písmo, ale mají zorganizovanou síť běžců a kouřových signálů. Tibetské tresty jsou dle tohoto čínského pramene velmi tvrdé (Bushell 1880, str. 441). Jsou zde zmínky o přísahách věrnosti, o obětování zvířat a dokonce i lidí, uctívání božstev nebes a země a oblibě lovu jaků. Dále je popisováno chladné větrné klima, s častými bouřkami. Z pěstovaných plodin je uveden oves, luštěniny, ječmen a pohanka, z domácích zvířat jak, prase, pes, ovce a kůň, z kovů je zmíněno zlato, stříbro, měď a cín. Přes zmínku o zemědělských plodinách, označují Tchangské letopisy Tibetany za pastevce, což může být generalizace, protože posléze jsou popisovány domy s plochou střechou. Je naznačena stratifikace v rámci úřednictva. Dále je zmíněn význam buddhistických mnichů (Bushell 1880, str. 442), který je možná přeceněn.²³ Popisuje se také značná míra militarizace společnosti: zvyk nosit neustále zbraně,²⁴ výroba kvalitní zbroje, ocenění udatnosti v boji a tvrdé trestání zbabělosti. Zmínky o neúctě ke starším generacím mohou být jen znakem barbarů obecně.

²² Toto rozdělení je zhruba ze 7. století. V 8. století byl Tibet rozdělen na čtyři rohy (tib.: *ru bzhi*), které se dále dělily na oblasti po tisíci rodinách (tib.: *stong sde*). Podrobněji viz Dotson (2009, str. 200-209).

²³ Není pochyb o tom, že u dvora tibetských vládců se buddhismus objevil relativně brzy a v popisované době byl již znám. Z dobových tibetských zdrojů však nelze usoudit, že by se jednalo o převažující náboženství (viz např. Walter 2009, str. 10).

²⁴ Tento zvyk se v etnickém Tibetu místy vyskytuje dodnes například u obyvatel Khamu a Namujců.

2. KLAN MGAR V DĚJINÁCH TIBETU

2.1 Prameny k dějinám Tibetu královské doby a klanu Mgar

Pramenů pro poznání dějin Tibetu královské doby (tzn. cca 600-850 viz výše) není mnoho, zvláště pak prameny vztahující se ke vzniku tibetského státu a dějinám 7. století mohou být o více než sto let mladší než události, které popisují.²⁵ Prameny lze rozdělit do několika skupin, podle výskytu a povahy textu.

První skupinou jsou tzv. Tunchuangské texty, tzn. texty nalezené v jeskynním komplexu Mo-ka-o v jeskyni č. 17 poblíž Tunchuangu. Jeskyni objevil počátkem 20. století Wang Jüan-lu, místní taoistický mnich, který o ní řekl a v letech 1907-1908 Aurelu Steinovi a Paulu Pelliotovi a část rukopisů jim prodal. Jeskyně byla patrně uzavřena na počátku 11. století.²⁶ Většina tibetských textů zde uložených, které se netýkají buddhismu, či původního tibetského náboženství (pohřby, věštby), má charakter korespondence, právních dokumentů, obchodních dokumentů, seznamů panovníků či území a letopisů či kronik.²⁷ Zvláště významné z hlediska raných dějin Tibetu a tématu této práce jsou texty Staré tibetské kroniky (Pt 1287, ITJ 1375, dále OTC), Starých tibetských letopisů (verze I: Pt 1288 a ITJ 0750, verze II: Or 8212.187, dále OTA), seznamy států a královské rodokmeny (Pt 1286, Pt 1290), Letopisy knížectví Aža (angl.: Annals of the 'A zha principality, ITJ 1368) a dva fragmenty textu známého jako Dbā' bzhed (S 13683C, S 9498A), které jsou ovšem velmi krátké (jeden a šest řádků).

Text OTC (Pt 1287) je svitek obsahující na jedné straně tibetský text a na straně druhé čínské buddhistické texty. Tibetský text má 536 řádků. Konec svitku chybí. Kronika začíná známým, často citovaným a rozebíraným mýtem o králi jménem Dri gum btsan po (Kapstein 2010, str. 38-40; Stein 1972, str. 48-50; Paul 1989, 267-268; Hill 2006) a dochovaný text končí vládou panovníka jménem Khri dus srong btsan, tedy cca rokem 704. Text má spíše charakter mýtů, respektive pověstí, než historických záznamů a často obsahuje verše. Do evropských jazyků byla OTC jako celek přeložena pouze jednou (Bacot 1940). V pracích

²⁵ Např. poslední datovaný záznam v tzv. Annals Fragments OTA je pro rok 764-765 (Dotson a Hazod 2009, str. 135) a TS byly kompilovány až v 10. st. Je samozřejmě možné, že OTA i TS byly přepisovány dle dobových zdrojů, je zde však prostor pro nepřesnost či zkreslení.

²⁶ V některých zdrojích se (např. Cabezon 1996, str. 39) uvádí, že jeskyně byla uzavřena po roce 1002, jinde (Yoshiro 2008, str. 98) je uveden rok 1006 či ještě pozdější data (1. pol. 11. st.).

²⁷ Celkem se jedná o více než jedenáct tisíc tibetských textů uchovávaných dnes hlavně ve sbírkách ve Velké Británii a Francii, dále také Číně, Rusku a Německu. Podrobněji viz: <http://idp.bl.uk/>.

autorů, kteří se zabývají královskou dobou a kultem tibetských králů pak bývají často překládány části první kapitoly (např. Hill 2006, Kapstein 2006).

OTA je, na rozdíl od OTC, v podstatě suchým výčtem dat a událostí. Jsou dochovány ve dvou verzích, z nichž první začíná roku 650-651²⁸ a končí roku 747-748 a druhá verze je poněkud méně kompaktní a pokrývá období mezi lety 743-744 až 747-748, dále od 755-756 do 764-765 a 761-764 (Dotson a Hazod 2009, str. 14). Dotson (Dotson a Hazod 2009, str. 10) podotýká, že tradice psaní letopisů vznikla v Tibetu v polovině 7. století (tedy v podstatě spolu se zavedením písma) a to hlavně pod vlivem Číny. Záznamy byly zřejmě vedeny jak centrální vládou, tak správami dobytých území, byly postupně přepisovány a doplňovány. V OTA je klanu Mgar věnováno mnoho zmínek. Záznam v OTA vypadá obvykle tak, že po označení roku je uvedeno, kde sídlil panovník, kde sídlil hlavní ministr a co významného se událo a vzhledem k tomu, že hlavním ministrem byl nejprve Mgar stong rtsan yul zung a později Mgar btsan snya ldom bu, není divu, že se o klanu Mgar mluví prakticky v každém roce. Informace zde uvedené však mají někdy až příliš konkrétní charakter. První zmínka se vztahuje k roku 641-642, kdy Mgar stong rtsan yul zung pozval²⁹ do Tibetu princeznu Wenčcheng (Dotson a Hazod 2009, str. 82). Roku 652-653 Mgar stong rtsan yul zung podmanil Glo bo a Rtsang rhya', což jsou území, jejichž poloha je nejasná, roku 653-654 pořádal lov jaků v G.yung (podrobněji Dotson a Hazod 2009, str. 84), o rok později pořádal radu v Mong po sral 'dzong a rozdělil lid na vojáky a civilisty (tib.: *rgod*, *g.yung*) Roku 655-656 vydal zákony a rok poté pořádal lov vysoké, 659-661 byl na území Aža, kde tehdy asi byly nepokoje a konflikt s Čínou. Rok 662-663 strávil Mgar stong rtsan yul zung organizací správy Žangžungu, čímž byl zřejmě Žangžung definitivně připojen k tibetskému impériu (Dotson a Hazod 2009, str. 87). Mezi lety 663-7 byl opět v Aža a v té době byli Aža definitivně podmaněni a jejich kagan utekl do Číny. Rok po svém návratu (667-668) Mgar stong rtsan yul zung zemřel (Dotson a Hazod 2009, str. 88). Od roku 673-674 se v OTA objevují i zmínky o jeho synech jménem Mgar btsan snya ldom bu a Mgar khri 'bring btsan brod. Zmínky o nich pokračují až do roku 698-699 a pak se bez vysvětlení vytrácejí. Na pozoruhodnou věc poukázal Richardson (1990, str. 52). Jde o to, že Mgar stong rtsan je v OTA důsledně

²⁸ Rozmezí v datech jsou způsobena tím, že v královské době byl v Tibetu užíván lunární kalendář. Rok byl rozdělen na čtyři období po třech měsících s tím, že někdy byl přidáván měsíc navíc. Roky byly označeny jmény zvířat, která se opakovala ve dvanáctiletém cyklu (podrobněji Dotson a Hazod 2009, str. 12 a Haarh 1969, str. 422-423).

²⁹ V tibetském textu je použito sloveso *spyang drang* - pozvat. Datum je dopočteno, protože začátek textu OTA je poškozen a první datum v OTA zmíněné je až rok psa, tedy 651 (tib.: *khyI lo*; podrobněji viz Dotson a Hazod 2009, str. 82-83).

titulován jako hlavní ministr (tib.: *blon che*), kdežto Mgar btsan snya ldom bu pouze jako ministr (tib.: *blon*) a to až od roku 675-676, tedy osm let poté, co Mgar stong rtsan zemřel. Jako hlavní ministr (tib.: *blon chen pho* či *blon chen po*) je Mgar btsan snya ldom bu zmíněn až v záznamu roku 681-682. Předchozí fakta mohou svědčit o určitých obtížích, které měla následující generace klanu Mgar minimálně s formálním převzetím titulu. Snad se jednalo o snahu panovníka či jeho blízkých oslabit vliv mocného klanu či klan z nějakého důvodu nevyhovoval. Mohlo také jít o záměrné nejmenování do vysokých funkcí se snahou omezit politický vliv daných úředníků, jako tomu bylo v Číně.³⁰ Poslední zmínka o klanu Mgar je z roku psa (698-699).

Text Pt 1286 je výčtem krajů či vazalských států (tib.: *rgyal phran*), lokálních vládců a jejich ministrů a genealogie vládců Tibetu. Klan Mgar je zde zmíněn pouze jednou jako rod ministrů z Ngas po (viz podkapitola 2.2). Text Pt 1290 má velmi podobný charakter jako Pt 1286, ale rod Mgar zde mezi ministry z Ngas po zmíněn není.

Druhou skupinou pramenů jsou nápisy na stélách (tib.: *rdo ring*), které podrobně zkoumal Richardson (1985). Nápisy však – pokud jsou datovány – pocházejí z 2. poloviny 8. a 1. poloviny 9. století a mají význam spíše pro lokální historii, poznání práva či náboženství z vrcholné královské doby, než pro získání informací o vzniku tibetského státu a jeho expanzi v 7. století. Autor této práce nedohledal v nápisech žádnou přímou zmínku o klanu Mgar. V nápisu z Karčungu³¹ (tib.: Skar cung; řádek 5-6) je pouze stručně zmíněno, že za vlády Srong btsan sgam poa byl postaven chrám ve Lhase (tib.: Ra sa'i gstug lag khang). V mladších zdrojích nebo folkloru je se stavbou tohoto chrámu spojován i ministr Mgar stong rtsan.³² Dalším nápisem, zmiňujícím alianční sňatek krále Srong btsan sgam poa a princezny Wen-čcheng kung-ču,³³ je smlouva z roku 821-22 zapsaná na stéle před chrámem Džókhang ve Lhase (tib.: Jo khang nebo Gtsug lag khang). Zde je na východní straně stély na řádcích 22-25 zmíněno, že o alianci jednal s čínským císařem přímo Srong btsan sgam po (Richardson 1985, str. 111). Role klanu Mgar zde zdůrazněna není, což je asi dáno nutností stručné stylizace smlouvy, kde jsou rekapitulováni pouze významní panovníci obou zemí.

³⁰ V období dynastie Tchang nebyl počínaje Tchaj-cungem obsazován post kancléře císařského sekretariátu a později ani posty dvou zastupujících kancléřů (podrobněji viz Olivová 2000, str. 47).

³¹ Text nápisu viz http://otdo.aa.tufs.ac.jp/archives.cgi?p=insc_Skar#. Překlad viz Richardson (1985, str. 75-79). Nápis pochází z počátku 9. století.

³² Např. Buffetrille (Huber 1999, str. 107) zmiňuje příběh z Amda, ve kterém je ministr Mgar stong rtsan jediným, kdo ví, jak postavit Gtsug lag khang.

³³ Srong btsan sgam po je zde tibetsky jmenován jako Khri srong brtsan a Wen-čcheng kung-ču jako Mun sheng kong co.

Třetí skupinou jsou čínské prameny. Zde se jedná hlavně o TS, tedy oficiální dějiny dynastie Tchang, která se ujala vlády roku 618 a od roku 635 byla v kontaktu s Tibetem ať už jako spojenec, či jako rival. Dějiny dynastie Tchang byly kompilovány v 10. a revidovány v 11. století a vzhledem ke kvalitě čínských úředních záznamů a smyslu pro historii je možné je až na některé sinocentrické generalizace považovat za velmi důvěryhodný zdroj. Dalším významným čínským zdrojem je C'-č' Tchung-t'ien, tedy „Kompletní zrcadlo ku pomoci ve vládě“, z roku 1084. Z hlediska studia klanu Mgar má z těchto dvou zdrojů větší význam TS, kde je ministr Mgar stong rtsan výslovně jmenován. Jeho jméno je přepsáno jako Lu-tung-can a je zaznamenáno, že – ačkoli byl negramotný – byl přirozeně chytrý, rozhodný, přísný a vážený a že byl udatným a obratným válečníkem. Při audienci udělal na císaře Tchaj-cunga takový dojem, že mu císař propůjčil čestný titul a dal manželku (i přes jeho taktní odmítání; viz podkap. 2.3). Je zde také zaznamenáno, že syn Srong btsan sgam poa zemřel mlád a vzhledem k nedospělosti jeho vnuka, prakticky kontroloval chod státu jako regent (Bushell 1880, str. 446-447). Otázkou, které bude mj. věnována pozornost ve 3. kapitole, je, proč je v čínských zdrojích princezna Wen-čcheng uvedena jako nevěsta pro krále Srong btsan sgam poa, ačkoli ze záznamu v OTA vyplývá, že byla původně provdána za jeho syna.

Čtvrtou skupinou zdrojů jsou některé rané tibetské kroniky, ze kterých pak nejčastěji vychází pozdější tibetská historiografická díla. Díky své popularitě a mladšímu datu vzniku, respektive opakované reinterpetaci a citacím, byly také dříve podrobněji známy evropským badatelům.

Zdrojem, ve kterém je folklorizace motivů spojených se sňatkem krále Srong btsan sgam poa sice patrná, ale ne převažující, je tibetská kronika známá jako Dbā' bzhed (také Sba bzhed nebo Rba bzhed). Kerihuel (2011, str. 113) pokládá zde zaznamenanou verzi příběhu o čínské a nepálské nevěstě³⁴ krále Srong btsan sgam poa za nejstarší legendu tohoto typu.³⁵ Kronika Dbā' bzhed vznikla dle tradiční datace v době, kdy v Tibetu vládl Khri srong lde'u btsan a je připisována jeho ministru jménem Sba gsal snang (8. st.). Současní badatelé datují dostupné verze této kroniky mezi 12. - 14. století (Martin 1997, str. 23).³⁶ Kronika začíná v období mytických vládců Tibetu, konkrétně panovníka jménem Lha tho do re snyan btsan,

³⁴ Údajnou nepálskou nevěstou (tib.: *bal bza'*), kterou ministr Mgar také získal pro svého pána, se tato práce nezabývá.

³⁵ Slovo legenda je užíváno v rámci doslovného překladu Kerihuelova termínu *the legends of the Rgya bza' bal bza' type*. Z hlediska žánrů obvyklých v Evropě se tyto příběhy pohybují na pomezí pověsti a legendy, protože jsou jednak lokalizovány v místě i čase a pokládány za pravdivé, mají však výrazné náboženské zabarvení a takřka všechny hlavní postavy jsou různými božstvy.

³⁶ Kroniku zmiňují autoři ze 13. st. (Sa skya paṇḍita, Bu ston; viz Vostrikov 1994, str. 25).

kteřý dle tradiční tibetské historiografie žil zhruba v 5. st. a ličí dějiny Tibetu hlavně v souvislosti s příchodem buddhismu a klášterem v Samjä (tib.: Bsam yas) až do konce 9. a poč. 10. st. a měla výrazný vliv na tibetskou historiografickou tradici (Vostrikov 1994, str. 24-25). V *Dbā' bzhed* je popsána cesta tibetského ministra do Číny a je zde už patrná jistá míra folklorizace. Například se zde vyskytuje motiv schránek s královskými dopisy (tib.: *bka' 'phrin gyi sgrom bu*), které tibetští vyslanci postupně předkládali čínskému císaři jako odpovědi na jeho dotazy či připomínky k uzavření aliančního sňatku (Diemberger a Wangdu 2000, str. 30), není zde však ještě (na rozdíl od mladších zdrojů) specifikován obsah dopisů. Dále se zde vyskytuje poskytnutí čínských manželek ministru *Mgarovi*. Zmínka, že těchto manželek bylo 30, je zřejmě již folklorní záležitostí. Také zmínka o tom, že princezna Wen-čcheng byla dcerou³⁷ čínského císaře je po porovnání s čínskými zdroji nevěrohodná (Diemberger a Wangdu 2000, str. 30).

Textem s velmi těsným vztahem ke králi *Srong btsan sgam poovi* je terma³⁸ (tib.: *gter ma*) zvaná *Bka' chems ka khol ma*, tedy „Závěť (krále *Srong btsan sgam poa* ukrytá) ve sloupu (chrámu ve *Lhase*)“, kterou, dle tradičního podání, našel v 11. století známý učenec *Atiša*.³⁹ Text má více edic, nicméně informace spojené s příjezdem nepálské princezny do Tibetu se vyskytují v 9. kapitole a 10. kapitola popisuje příjezd princezny čínské (Vostrikov 1994, str. 30). Dílo pochází patrně ze 13. - 14. st. a prokazatelně existovalo ve století 15. (Vostrikov 1994, str. 31-32).

Další významnou termou je *Ma ŋi bka' 'bum* (dále MKB), která je rovněž připisována *Srong btsan sgam poovi*. Tato terma byla dle tradice odkryta ve 2. polovině 12. století v několika částech a postupně editována. Je úzce spojena s kultem bódhisattvy *Avalókitéšvary* (viz např. Kapstein 1992, str. 79-94) a o sňatku krále *Srong btsan sgam poa* s čínskou princeznou pojednává v kapitole *rgya mo kong jo bod du spyang drangs pa dang blon pos 'phrul 'gran pa'i mdzad pa*, tedy „Pozvání Číňanky Wen-čcheng a zázračném⁴⁰ vítězství

³⁷ Kolmaš (2010, str. 129) uvádí, že byla císařovou vnučkou. Patrně však šlo spíše o méně významnou příslušnici vládnoucího rodu (Slobodník 2006, str. 269).

³⁸ Terma je v tibetském buddhismu předmět náboženského charakteru (text, socha, rituální předmět), který byl ukryt (zpravidla výraznou náboženskou autoritou) a v pravou chvíli má být opět nalezen. Někdy bývá nalezen náhodně (často starší termy a termy bōnu), jindy jej objeví specialista v odkrývání těchto pokladů (tib.: *gter ston*). Tradice odkrývání terem se v tibetském prostředí vyskytuje dodnes (podrobněji viz Cabezon 1995, str. 147-169).

³⁹ *Dīpankara Śrīdžñāna Atiša* (tib.: *Mar me mdzad ye shes*; 982-1054) byl známý bengálský učenec a představený univerzity ve *Vikramašile*. V Tibetu pobýval mezi lety 1042 a 1052.

⁴⁰ V tibetštině je zde užito slovo *'phrul*, které se vztahuje k tomu, že se něco nadpřirozeně promění a může mít i významy jako „magický trik“ (viz např. Jäschke 1881, str. 360 nebo Goldstein 2001, str. 708). Může označovat i jakousi moudrost (Sørensen 1994, str. 223). Termín zázrak tak může být v tomto kontextu zkreslující.

ministra [Mgara]“. Vostrikov označil tento zdroj jako významný pro studium literatury a folkloru, ale bezcenný z historického hlediska (Vostrikov 1994, str. 55).

Chos 'byung me tog snying po sbrang rtsi bcud je spis z konce 12. století. Autorem je Mnga' bdag nyang ral nyi ma 'od zer a text se vyskytuje v několika rukopisech. Martin (1997, str. 16-17) a Kerihuel (2011, str. 114) označují toto dílo za jeden ze zdrojů, kde se vyskytuje plně vyvinutá verze příběhu o získání nevěst pro Srong btsan sgam poa. Tento dojem budí i poznámky v Sørensenově překladu Rgyal rabs gsal ba'i me long (Sørensen 1994, str. 214-249).

Rgyal rabs gsal ba'i me long je spis, který napsal ve 2. polovině 14. st. Bsod rnam rgyal mtshan. Tato práce je velmi známá a podrobně zachycuje získání čínské i nepálské nevěsty pro Srong btsan sgam poa v kontextu pojetí tohoto panovníka jako emanace bódhisattvy Avalókitéšvary. Zde je zmíněna hlavně proto, že jde o jedinou tibetskou kroniku přeloženou do češtiny a dále také proto, že zde uváděná verze příběhu o získání nepálské a čínské nevěsty je charakteristická svým folklorním pojetím.

Příběh klanu Mgar se vyskytuje i v dalších kronikách jako například Mkhas pa lde'u chos 'byung (13. st.), Lde'u chos 'byung (13. st.), Deb ther dmar po (14. st.), Bka' thang sde lnga (14. st.), Mkhas pa'i dga' ston (16. st.), Deb ther dmar po gsar ma (16. st.). Zmínka v Deb thes sngon po (15. st.) je poněkud stručná (Roerich 1976, str. 49).

Na závěr shrnutí pramenů k raným dějinám Tibetu s ohledem na klan Mgar je nutné zopakovat, že prakticky neexistují dobové prameny k událostem, o nichž tato práce pojednává. Je třeba si uvědomit, že v polovině 7. století v Tibetu písmo teprve vznikalo a bylo zaváděno do státní správy, což znamená, že písemných památek – pokud vůbec byly – bylo relativně málo a tím méně se jich dochovalo i s ohledem na pád Jarlungské dynastie v 9. století a následující bezvládní. Čína neměla s Tibetem v 1. třetině 6. století pravidelný kontakt a čínské historické knihy, které se zmiňují o Tibetu, byly kompilovány prakticky až po zániku dynastie Tchang (tj. po roce 907). Některé dějinné události tak mohly být zaznamenány či revidovány se zpožděním sta i více let, což mělo jistě určitý vliv na přesnost záznamů. Faktem je také to, že archeologický výzkum v Tibetu je zatím pouze sporadický. Je však pravděpodobné, že pozdější tibetští autoři měli přístup ke starším dílům, čímž mohlo dojít alespoň k dochování jejich obsahu, když ne formy (Kapstein 2006, str. 33).

2.2 Vznik tibetského státu

Na konci 6. a začátku 7. století patrně nebyl na území dnešního centrálního Tibetu jednotný stát, ale více státních útvarů (tib.: *rgyal 'phran*) buď samostatných, nebo ve vzájemných vazalských vztazích, jak je popsáno výše. Jedněmi z lokálních panovníků byli vládci Jarlungu (tib.: Yar lung), kteří začali přetvářet drobná panství v mocné impérium.

Prvním Jarlungským vládcem,⁴¹ který začal usilovat o vybudování tibetského státu, byl zřejmě Stag bu snya gzigs, jenž začal osnovat spiknutí proti vladaři jménem Dgu gri zing po rje khri pangs sum, který byl jeho švagrem (Dotson a Hazod 2009, str. 17), vládcem v Ngas po a vazalem žangžungské (tib.: Zhang zhung) vládnoucí dynastie Lig myi. Stag bu snya gzigs byl však unesen klanem 'Ol god, ze kterého pocházela jeho manželka, a zemřel dříve, než stačil svému plánu vtisknout konkrétnější podobu, což dokázal až jeho nástupce Gnam ri slon mtshan. Ten si zavázal přísahou část lokálních vládců, jimž byl původně nadřazen Dgu gri zing po rje. Přísaha věrnosti měla – jak je uvedeno výše – v Tibetu královské doby velký význam a podle TS je pravděpodobné, že zavazovala podřízené vládce k absolutní poslušnosti, která mohla znamenat i to, že po smrti svého pána spáchali sebevraždu a byli pohřbeni spolu s ním (Bushell 1880, str. 443; Beckwith 1987, str. 15-16; srovnej s McKay 2003, str. 175-176). Poté co Gnam ri slon mtshan dobyl Ngas po, získal pomocí spojenectví a výbojů i území zvaná Sum pa a Gtsang bod (Dotson a Hazod 2009, str. 17). Část tohoto úspěchu bývá přisuzována ministru jménem Khyung po spung sad zu tse. Zmíněné události patrně není možné přesněji datovat, lze pouze říci, že se odehrály ve 2. polovině 6. a na počátku 7. století.

V letech 608-609 porazila Čína Aža (tib.: A zha či 'A zha, čín.: Tohon, Tchu-jü-chun), jichž vládci uprchli k Tangutům, a tím se Čína dostala do kontaktu s Tibetem. Dle čínských zdrojů dorazila roku 608 do Číny tibetská delegace kvůli platbě tributu, nicméně Tibet tehdy nebyl Číně podřízen (Beckwith 1987, str. 20). Častější styky mezi Čínou a Tibetem po roce 608 nezačaly patrně z toho důvodu, že v Číně se roku 618 zhroutila dynastie Suej a v Tibetu byl zavražděn Gnam ri slon mtshan a vládu nastoupil jeho syn Khri srong btsan⁴² známější jako Srong btsan sgam po,⁴³ jehož prvním státnickým činem muselo být potlačení povstání ve

⁴¹ Jarlungští panovníci se sami nazývali *spu rgyal*, tedy králové *spu*. Kde nebo co bylo *spu* není úplně jasné. Podrobněji o tom pojednává Haarh (1969, str. 228).

⁴² Datum jeho narození není přesně známo. Richardson pokládá za pravděpodobné, že se Srong btsan sgam po narodil mezi lety 609-613 (Richardson 1965, str. 8). Dle OTA zemřel roku 650. Dle tibetské historiografické tradice mu v době úmrtí bylo 82 let.

⁴³ Slovo *sgam po* znamená v tibetštině „moudrý“.

stávajících državách. Oba státy se tedy ocitly v období politické nestability, což se projevilo i tím, že se Aža odtrhli od Číny a opět tvořili mezi Tibetem a Čínou nárazníkový stát.

V Tibetu se Srong btsan sgam po zbavil i ministra jménem Khyung po spung sad zu tse, jehož moc patrně začínala ohrožovat postavení mladého panovníka a soustředil se na dobytí Žangžungu. Nejprve došlo k aliančnímu sňatku sestry Srong btsan sgam poa princezny (tib.: *btsan mo*) Sad mar kar a žangžungského vládce Lig mi rhya. Sad mar kar dle OTC (Beckwith 1987, str. 20) vlákala svého manžela do léčky, čímž pomohla připojit Žangžung k Tibetu. Mezitím v Číně upevnil své postavení tchangský císař Tchaj-cung a jednou z jeho strategických priorit se stalo obnovení kontroly nad Aža. K tomu došlo v říjnu roku 634 s podporou Tangutů a Turkitů (Beckwith 1987, str. 21, Liščák 2000, str. 31). V prosinci téhož roku dorazilo do Číny tibetské poselstvo, které se vrátilo zpět doprovázeno čínskými vyslanci (Beckwith 1987, str. 21). Čína definitivně porazila Aža roku 635 a čínské vyslance při návratu z Tibetu doprovázeli tibetští vyslanci se žádostí o uzavření aliančního sňatku. Důvodem žádosti byla patrně snaha Tibetanů vyrovnat se Aža a Turkitům, kteří již podobné sňatky s čínskými šlechtičkami uzavřeli. Čínský císař to odmítl a situaci vyhrotilo patrně i to, že současně požádali o uzavření aliančního sňatku i Aža.

Tibetský panovník odpověděl válkou a s pomocí Žangžungu si v následujících letech (637-638, viz Beckwith 1987, str. 22) podmanil Aža, Sumpy, Tanguty a Po-lan.⁴⁴ V září 638 Tibetané operovali v čínském pohraničí, dobyli město Sung-čou, nabádali tamní vazaly Číny ke vzpouře a požadovali uzavření aliančního sňatku pod pohrůzkou ofenzivy do čínského vnitrozemí. 18. října 638 dosáhli Číňané jistého vítězství. Podle TS (Bushell 1880, str. 444) byli tibetští vojáci tak zdrceni překvapivým čínským útokem, který zosnoval generál Niou Ťin-ta, že ustoupili. Tuto zprávu je však patrně třeba brát poněkud skepticky (Beckwith 1987, str. 23), protože i čínské prameny přiznávají, že při útoku bylo zabito tisíc tibetských vojáků a při tom mluví o tom, že tibetská⁴⁵ invazní armáda měla 200 000 mužů. Ztráty by v takovém případě činily 0,5%, což ve válce není mnoho. Dílčí vítězství však mohlo tchangské diplomacii pomoci „zachovat si tvář“ (Beckwith 1987, str. 23) a následně mohly čínské prameny tvrdit, že tibetští vyslanci se přišli „omluvit za své zločiny a žebrot o spojení“ (Bushell 1880, str. 444).

Pokud se jedná o roli klanu Mgar v době před uzavřením aliančního sňatku, není k dispozici mnoho zpráv. Klan je doložen v seznamu států Pt 1286 (Kerihuel 2011, str. 105),

⁴⁴ O tom, že útok na Aža mohl být podmínkou uzavření aliančního sňatku, uvažuje Beckwith (1993, str. 23).

⁴⁵ Kromě Tibetanů zde byli i vojáci jiných národností (Bushell 1880, str. 444)

kde stojí: *yul ngas po 'i khra sum na / rje dgug grI 'i zing po rje / blon po mgar dang mnyan gnyis / /*. V překladu: „v kraji Ngas po' khra sum [je] vládcem Dgung khri zing po rje a ministři [z klanů] Mgar a Mnyan (viz také Dotson a Hazod 2009, str. 172). Tato zmínka je však poněkud stručná (Kerihuel 2011, str. 106). V OTC (Kerihuel 2011, str. 106) jsou v tomto kontextu zmíněni ještě dva hodnostáři z klanu Mgar a to: Mgar khri sgra 'dzI rmun a Mgar mang zham sum snang, kteří byli také patrně ministry.

Lze tedy říci, že již v době vzniku tibetského impéria patřil klan Mgar k úřednické šlechtě a je pravděpodobné, že původně nesloužil jarlungským vládcům. Obrovský vzestup významu klanu je vcelku nečekaný, už jen vzhledem k tomu, že v Tibetu byly prokazatelně významnější klany, které si udržovaly svou pozici hlavně jako dárci manželek tibetských vladařů.⁴⁶ Rychlý vzestup a poměrně krátké trvání slávy klanu Mgar je snad možné přičíst schopnostem jednotlivých členů rodu zhruba ve dvou následujících generacích.

2.3 Uzavření aliančního sňatku

K čínskému dvoru dorazilo tibetské poselstvo 11. prosince roku 640 a přivezlo dary v podobě zlata a šperků (Bushell 1880, str. 444; Beckwith 1987, str. 24). V TS je jako vyslanec zmíněn ministr Mgar stong rtsan (čín.: Lu-tung-can). V Dba' bzhed je uvedeno (Diemberger a Wangdu 2000, str. 32), že ministr Mgar byl vyslán jako *khad dpon*, kterýžto titul badatelé ztotožňují s titulem *khod dpon*, jenž náležel správci části Tibetského území, což byl v případě Mgara zřejmě střední Tibet (tib.: Bod). Návrh na uzavření aliančního sňatku byl tentokrát přijat a Ministr Mgar se pro princeznu Wen-čcheng vrátil 20. února 641. Dne 27. února 641 se konala audience u císaře Tchaj-cunga, při které údajně udělal ministr Mgar na císaře dobrý dojem. Byl mu udělen čestný titul generála (Beckwith 1987, str. 24; Bushell 1880, str. 447). Také mu byla nabídnuta za manželku vnučka čínské šlechtičny Lang-ja jménem Tchuan (Bushell 1880, str. 447). Tibetský ministr nabídku odmítl s tím, že není možné, aby takto získal manželku dříve než jeho panovník a že již manželku v Tibetu má, císař však na nabídce trval (Kerihuel 2011, str. 107; Bushell 1880, str. 447).

Snad to byl skutečně výsledek dojmu, který tibetský ministr, jenž byl bezpochyby schopným politikem a vojevůdcem zanechal, ale mohlo jít i o snahu vyvolat rozpor mezi tibetským vládcem a jeho významným hodnostářem. Brzy poté (2. března 641) vyrazila

⁴⁶ Tedy klany 'Bro, Mchims, Tshes pong a Sna nam, které měly to privilegium, že mohly pravidelně tibetskému vládci poskytnout manželku, která se směla stát matkou dědice trůnu (podrobněji viz Dotson 2004, str. 91).

princezna Wen-čcheng do Tibetu. Její doprovod tvořil jednak ministr Mgar a dále pak princ Tao-cung z Ťiang-sia.

Uzavření aliančního sňatku patrně znamenalo navázání poměrně úzkých vztahů mezi Tibetem a Čínou a zajistilo mír až do doby, kdy se tibetské a čínské zájmy střetly v Tarimu (cca po roce 670).

Primární zdroje zmiňují i výrazný kulturní či civilizační vliv Číny. Čínská princezna si například ze své vlasti přivezla hedvábí a brokáty, papír, umělecká díla a jiné výdobytky čínské civilizace (Bushell 1880, str. 445). Do Tibetu se dostali výrobci inkoustu, papíru, bourec morušový a technika tisku. Synové tibetských šlechticů byli posíláni do Číny, aby zde získali vzdělání (Slobodník 2004, str. 270). V tradičních tibetských zdrojích je princezna Wen-čcheng popisována víceméně jako kulturní hrdinka, která sice původně nebyla nadšena myšlenkou stát se manželkou tibetského panovníka, ale po poučení svým otcem poslušně odjela s tibetskou delegací (a svým početným doprovodem) a uvedla do Tibetu výše zmíněné výdobytky čínské civilizace. Tradičně je jí také připisována rozsáhlá znalost věštění, astrologie či geomancie (např. Slobodník 2004, str. 272). Velký vliv princezny Wen-čcheng na tibetskou kulturu je popisován i v TS (Bushell 1880, str. 445), kde je zmíněno, jak tibetský panovník postavil město s hradbami a v něm palác pro princeznu, zakázal zvyk malování tváří červenou barvou, začal se odívat do brokátů a vůbec přebíral všemožné výdobytky čínské kultury. Čínský císař a vládce Tibetu si také vyjadřovali vzájemnou podporu či sympatie. Známá je např. gratulace, kterou, spolu se zlatou nádobou v podobě husy, poslal Srong btsan sgam po Tchaj-cungovi u příležitosti jeho vojenských úspěchů v Koreji (Bushell 1880, str. 446), nebo tibetská vojenská podpora čínskému vyslanci do Indie v roce 648 (Beckwith 1987, str. 25).

I když čínsko-tibetské vztahy po roce 641 byly velmi dobré, asi by nebylo vhodné tento stav přeceňovat a přičítat jej pouze aliančnímu sňatku. Dalším důvodem pro mírové soužití obou impérií byl zřejmě i fakt, že tibetský vládce měl až do roku 644-645 starosti se začleněním Žangžungu do svého státu (Dotson a Hazod 2009, str. 82) a také patrně došlo k předání vlády Srong btsan sgam poovu synu jménem Gung srong gung btsan, který však posléze zemřel, a proto se jeho otec musel opět ujmout vlády. Čínský císař válčil v Koreji (se státy Kogurjo a Silla v. l. 642-645) a měl problémy s vnitřní stabilitou státu (spiknutí syna Li Jou r. 643, povstání v Karašahru r. 644, v Süe-jen-tchuo v. l. 645-646, v Kuče r. 648). Kromě toho oba vladaři zemřeli takřka současně. Tchaj-cung v červenci 649 a Srong btsan sgam po nedlouho poté, roku 650. Před svou smrtí dostal ještě od Tchaj-cungova nástupce Kao-cunga

titul, který Beckwith překládá jako vojenský velitel – císařský zeť (čín.: fu-ma⁴⁷ tchu-wej) a dokonalý král (čín.: pao wang), což je také označením buddhy Amitábhy (Beckwith 1987, str. 25-26). V tomto kontextu je snaha o mírové vztahy mezi Tibetem a Čínou daná nejen příbuzenstvím, ale jeví se jako politická nutnost, kde obě strany měly své vnitřní problémy a nechtěly riskovat konfrontaci.

Pozice klanu Mgar v období od aliančního sňatku roku 641 do smrti krále Srong btsan sgam poa roku 649-650 byla patrně velmi silná. Mgar stong rtsan yul zung zastával funkci hlavního ministra (tib.: *blon chen*) a získání čínské nevěsty byl nepochybně politický úspěch. Nicméně je třeba mít na paměti, že Mgar byl až do roku 650 ministrem významného silného panovníka, čímž byla jeho moc omezena. V OTC je dokonce zmínka o tom, že když zestárl, nahradil jej 'O ma lde lod btsan (Dotson a Hazod 2009, str. 150-151), který ale nebyl dostatečně loajální, pročež byl popraven a Mgar se vrátil na své místo. Období největší slávy však rod Mgar ještě čekalo a je možné říci, že kromě schopností jednotlivých členů rodu, měla zásadní vliv i souhra okolností (politická situace, současné politicko-vojenské krize v okolních státech apod.).

2.4 Tibetská expanze

Srong btsan sgam poa syn Gung strong gung btsan zemřel relativně mladý a zanechal po sobě syna jménem Khri mang slon mang rtsan (Dotson a Hazod 2009, str. 83), který byl ještě dítě a tak se roku 649-650 Mgar stong rtsan yul zung jako regent de facto ujal vlády v Tibetu. Rozdělil obyvatele dle vojenských povinností (viz výše), roku 655-656 zavedl zákony, mezi lety 659 a 662 pobýval v zemi Aža, roku 662-663 řešil administrativní uspořádání Žangžungu, roku 663-664 si definitivně podmanil Aža, které podporovala Čína. Kagan Aža následně uprchl i se svou čínskou manželkou a několika tisíci věrných do Číny. Roku 665 jela do Číny i tibetská delegace, která měla patrně za úkol přesvědčit Čínu o uznání tibetské kontroly nad Aža. Z území Aža se ministr Mgar stong rtsan vrátil až roku 666-667 a moc měl v rukou až do následujícího roku, kdy zemřel v Ris pu. Funkce pak převzali jeho synové Mgar khri 'bring rtsan brod a Mgar btsan snya ldom bu. Kromě toho dle čínských zdrojů (Beckwith 1987, str. 30) začali Tibeťané po roce 660 expandovat i na severozápad. Roku 663 kontrolovali Tibeťané království Wakhan, Balur a okolí Kašgaru (Beckwith 1987, str. 30).

⁴⁷ Van Gulik (2009, str. 185) uvádí, že doslovný význam titulu fu-ma je „další kůň připojený ke stádu“ (tedy císařský zeť).

Roku 667 se Tibetu podrobili západní Turkité a tibetská pozice na čínské hranici zřejmě posílila, protože se Číňané báli přemístit Aža. Tibeťané vystavěli na čínské hranici opevnění a sami Aža se přišli roku 669-670 poklonit tibetskému panovníkovi (Dotson a Hazod 2009, str. 88).

Roku 670 začala tibetská ofenziva do Tarimské pánve, po níž zůstala Číně pouze města Kuča a Agni (Beckwith 1987, str. 34). Ofenzivu řídil Mgar khri 'bring rtsan brod. Číňané se téhož roku pokusili o odvetu, ale jejich armáda byla odříznuta od zásobování a posléze rozdrčena. Čína se následně snažila jednak zastavit tibetskou expanzi a dále posílit svůj vliv nad Turkity. Projevem spíše defenzivní politiky bylo i přemístění Aža hlouběji do Číny roku 672. V Tarimu Tibeťané kontrolovali Chotan a Kašgar, tzn. dvě z tzv. Čtyř pevností (čín.: An-si S'-čen; tj. Kuča, Chotan, Kašgar a Karašahr). U moci zde často zůstaly původní dynastie a Tibeťané se omezili víceméně na vybírání tributu. Král Chotanu Fu-še Siung odešel roku 675 do Číny (Beckwith 1987, str. 41), což mohlo souviset s druhou vlnou tibetské ofenzivy. Ta se uskutečnila mezi lety 675-676 s pomocí Západních Turkitů a Žangžungu a velel jí Mgar btsan snya ldom bu. Roku 677 měli Tibeťané pod kontrolou všechny Čtyři pevnosti a prakticky ukončili čínskou kontrolu Tarimské pánve.

Navzdory vojenským úspěchům byla roku 677 politická stabilita Tibetu ohrožena. Zemřel tamní vládce Khri mang slon a v Žangžungu došlo ke vzpouře, která byla potlačena. Čína patrně situaci využila a roku 678 zaútočila na Tibet. Čínská armáda však byla poražena jednotkami, které vedl Mgar khri 'bring rtsan brod v oblasti jezera Kukunor. Po tomto neúspěchu se Čína začala orientovat na posílení svého vlivu na Turkity. Roku 679 se Pchej Sing-t'ienovi podařilo lstí zajmout předáky všech deseti turkických kmenů, čímž se značně posílila vazba Turkitů na Čínu a oslabilo jejich spojení s Tibetem. Mezi lety 680-682 se skutečně Turkité dostali pod kontrolu Číny, z níž se roku 682 po několika povstáních vymanila pouze část východních Turkitů a založila Druhý východní kaganát (Beckwith 1987, str. 48). Štěstím Tibeťanů bylo, že v roce 683 zemřeli vládci Číny (Kao-cung) i Arabského chalífátu (Jazíd I.), který se stal v 70. letech 7. st. významnou silou Centrální Asii. Tibetský panovník Khri mang slon byl sice již po smrti, ministři z klanu Mgar však byli schopni udržet moc a de facto vládnout jako regenti mladého vládce jménem Khri 'dus srong, který se ujal vlády v roce 685-686, i když tehdy byl ještě příliš mlád, než aby aktivně zasáhl do řízení státu. Roku 685 začala Čína plánovat útok ze severu s pomocí západních Turkitů, který se však patrně neuskutečnil. V Tibetu zemřel téhož roku ministr Mgar btsan snya ldom bu a jeho

místo zaujal Mgar khri 'bring rtsan brod. Čína se nadále snažila posílit svůj vliv na Turkity. Roku 687 dobyli Tibetané Kuču. Čína připravovala odvetu a k vojenskému střetu došlo roku 689 na řece Jin-č'-t'ia. Čínská armáda však byla poražena a stáhla se do Kočo. Tím Tibetané obhájili dosud dobyté území, avšak vzhledem k obtížím s organizací armády a správy dobytých území nebyli s to ukončit čínskou přítomnost v Kočo a Suyabu.

2.5 Soumrak klanu Mgar

V 90. letech 7. st. se však štěstí od klanu Mgar odvrací. V Číně začíná vládnout druhá dynastie Čou, kde Wu Ce-tchien (vládla 690-705) upevňuje svou pozici. V Tibetu dospívá panovník Khri 'dus srong, který začíná systematicky likvidovat své potenciální oponenty, což vedlo, jak podotýká Beckwith (1987, str. 52), k ohrožení jednoty tibetské státní správy. Ministr Mgar khri 'bring rtsan brod se roku 689-690 vrátil z Turkestánu (tib.: Dru gu yul) a fakt, že byl uzavřen alianční sňatek s Aža⁴⁸ by mohl být interpretován jako posílení jejich politické moci. Roku 691 Čína opět útočí a v tibetských državách hrozí všeobecné povstání. Čína také podporuje následníka chotanského vládce, který žil v čínském exilu. Tibet na situaci reaguje revizí vojenských předpisů (690-691) a signalizační sítě (691-692). Téhož roku se objevuje záznam o trestech (viz Dotson a Hazod 2009, str. 97) a častěji je zmíněno vybírání daní.⁴⁹ Vyskytují se i dezerce vojenských jednotek z oblasti východního Tibetu (Beckwith 1987, str. 53). Roku 692 se Tanguti podrobují Číně a ministr Mgar khri 'bring rtsan brod se ocitá ve svízelné situaci. Otázkou je, co se stalo na území Sumpů, protože záznam v OTA z roku 692-3 je značně nejasný.⁵⁰ Patrně ale šlo o vojenský, právní či daňový spor (Dotson a Hazod 2009, str. 97), což stabilitě Tibetského státu zřejmě nepomohlo.

V té době také získala Čína podporu Turkitů a v roce 692 se patrně dostavily první vojenské úspěchy v Turkestánu (Beckwith 1987, str. 54). Čínské velitelství podrobeného západu (čín.: An-si Tu-chu Fu) se přesunulo do Kuči a Čína postupně převzala kontrolu nad Tarimskou pánví. Tibetský stát byl tehdy patrně v krizi (Beckwith 1987, str. 55) způsobené vnitřním bojem o moc. Vnější nebezpečí však patrně dočasně uklidnilo vnitřní rozbroje a vliv klanu Mgar díky potřebě schopných vojevůdců krátkodobě vzrostl. Po dvou porážkách u

⁴⁸ K Aža byla poslána princezna Khri bangs. Rok předtím byla princezna Khri mo stengs poslána do Dags yul. V OTA je pro obě princezny užito označení *btsan mo* (viz Dotson a Hazod 2009, str. 96).

⁴⁹ Např. roku 692-693 se patrně zvýšil počet správců daně (tib.: *mngan chen po*; viz Dotson a Hazod 2009, str. 97).

⁵⁰ V OTA se píše *sum pa 'I sho tshigs bzung bar, bzung ba* může mít význam uchopit, držet, získat, ale nejasným termínem je *sho tshigs*.

Leng-čchüan a Ta-ling v roce 694 se klan Mgar dostává do problémů. Ministr Mgar khri 'bring rtsan brod je ve válce, Mgar stag gu ri zung je zajat Sogdy (Dotson a Hazod 2009, str. 98; Kerihuel 2011, str. 118). Je třeba podotknout, že boje se neodehrávaly v Tarimské pánvi, ale v oblasti Kukunoru, což bylo patrně snahou Tibetanů přerušit čínské spojení s Tarimskou pánví. Čínská protiofenziva se pak odehrávala v oblasti Kukunoru, jihozápadního Ťan-šanu a Pamíru, což zabránilo Tibetanům v obnovení kontroly nad Tarimskou pánví (Beckwith 1987, str. 57). Tento vojenský neúspěch logicky znamenal potrestání velitelů a to nejen z klanu Mgar. V Tibetu je roku 695 popraven Mgar btsan nyen gung rton, bývalý místodržící v Chotanu (Dotson 2007, str. 16; Kerihuel 2011, str. 118). V záznamu OTA pro rok 695-696 je uvedeno, že byl neloajální. Obava z trestu a víra v obrat válečného štěstí jsou asi důvody, proč Mgar khri 'bring rtsan brod zůstává na severozápadě říše na území Aža.

Situace se zlepšuje roku 696, kdy Mgar khri 'bring rtsan brod zvítězil v bitvě u Stag la rgya dur (doslova: „tygří průsmyk – čínský hřbitov“). Nyní se otevírá naděje na řešení svízelné situace Tibetanů a znovuzískání moci klanu Mgar. Je jí uzavření aliančního sňatku, podobně jako v roce 641. Vzhledem k tomu, že Čína měla potíže i s Turkity a Kitany, byl tibetský návrh zřejmě natolik lákavý, že byl vyslán generál Kuo Jou-an Čen, aby o nabídce jednal. Mgar khri 'bring rtsan brod však požadoval, aby Číňané opustili své Čtyři pevnosti a aby jak národy v Tarimu, tak západní Turkité byli zproštěni čínského vlivu (Beckwith 1987, str. 58). Protinávrh zněl tak, že čínské pevnosti v Tarimu zůstanou a Čína se vzdá vlivu na Západní Turkity. Výměnou za to Tibet uzná Aža za čínské vazaly a tím odstoupí území kolem Kukunoru. Tibetská vojenská síla však nebyla tak přesvědčivá jako roku 641 a tak dal čínský dvůr přednost aliančnímu sňatku s východními Turkity. Vliv na to měl i čínský předpoklad, že se v Tibetu schyluje k boji o moc mezi mladým panovníkem a patriklany. V Tibetu jsou zatím pozváni členové klanu Mgar (cca 2000 osob, viz Beckwith 1987, str. 60) na lov s králem, místo lovu je ale čekala poprava. Mgar khri 'bring rtsan brod se – spolu se svým mladším bratrem⁵¹ – odmítl vrátit a vedl jménem panovníka ofenzivu v kraji Tsong kha, která byla úspěšná. Přestože ministr zůstal loajální, vypravil se král proti němu a Mgar khri 'bring rtsan brod se svými věrnými spáchal sebevraždu (Kerihuel 2011, str. 111). Jeho syn Kung-žen, mladší bratr, asi 1000 jejich příznivců a příbuzných a dalších 7000 rodin Aža, utekli do Číny a vstoupili do Čínské armády. Tím moc klanu Mgar v Tibetu definitivně končí. Minimálně

⁵¹ Jeho tibetské jméno není patrně známo, může jít i o omyl v čínských zdrojích (podrobněji viz Kerihuel 2011, str. 111).

Kung-žen se v Číně domohl významného postavení (Kerihuel 2011, str. 111; viz také příloha č. 4).

3. K PŘÍBUZENSTVÍ V TIBETU A ČÍNĚ

Pro pokus o lepší pochopení jak historických, tak folklorních či politických souvislostí vztahujících se ke klanu Mgar je nutné podat určitý výklad k antropologii příbuzenství se zaměřením na alianční sňatek. Zprostředkování takového sňatku roku 641 bylo totiž prvním krokem k nabytí významu klanu Mgar a mělo být i jakýmsi řešením či záchranou v době po roce 696, kdy se klan svou mocí stal nepohodlným i vlastnímu panovníkovi a zároveň se od něj odklonilo válečné štěstí. Kromě toho může být úvaha o podobnostech a rozdílech vnímání příbuzenství v Číně a Tibetu (hlavně na vztah filiace a afinity) přínosná pro pokus o pochopení možných interpretací tohoto politického aktu.

3.1 Filiace a afinita v Tibetu a Číně

V Tibetu je vztah mezi předky a potomky tvořen tzv. patrilineární (agnatickou) descencí. Jedinec je příslušníkem patriline, či patriklanu (tib.: *rus*, *rus rgyud*⁵²), což je patrně etymologicky spojeno s představou o konsubstancialitě.⁵³ Ta spočívá v názoru, že jedinec po otci dědí, respektive z otcova spermatu se tvoří kosti (tib.: *rus*), mícha a mozek a z matčiny krve se tvoří maso (tib.: *sha*) a orgány (Buffetrille 2004, str. 11). To naznačuje, že patrilinearita nebude úplně striktní. Dva příbuzní jedinci mohou pak být buď *rus pa gcig* (např. bratr, bratranec, sestra či sestřenice⁵⁴), nebo *sha gcig*. Sňatek či sexuální vztah mezi jedinci ze stejného patriklanu je nepřípustný a je označován jako incest (tib.: *nal*). Ve výkladových slovnících je tento termín vyložen jako: *khyo shug gnyis rus pa gcig pa*, nebo *rus gcig pa'i khyim thab* tedy „pár stejného *rus*“ (Buffetrille 2004, str. 11; Zhang 1993, str. 1523). Termín *nal* v současnosti není běžně znám (Buffetrille 2004, str. 10). Nagano (1994, str. 104) uvádí, že *sha gcig* vzniká pouze manželstvím. Dle Buffetrille se za incest se však pokládá i spojení příbuzných v rámci matriline, tedy *sha gcig*, což by bylo vzhledem k představě o konsubstancialitě, na které se podílí otec i matka, logičtější. Situace se zřejmě značně mění v závislosti na lokalitě. Obvykle jsou zakázány sňatky mezi patrilineárními

⁵² Nagano (1994, str. 104) uvádí termín pro patrilineii v podobě *rus gyud*, respektive matrilineii *sha gyud* (ve slovnících se obvykle uvádí jako *rgyud*).

⁵³ V práci je užíván termín dle Skupnika (2010).

⁵⁴ Ve společnosti s možnostmi fraternální polyandrie či sororální polygynie nemusí být rozdíl mezi bratrem a bratrancem či sestrou a sestřenicí patrný.

příbuznými v sedmi následujících generacích a matrilineárními v pěti či sedmi generacích (Buffetrille 2004, str. 11).

Pokud jde o vztahy filiační, které jsou v rámci této práce patrně významnější, je v etnickém Tibetu⁵⁵ situace značně nepřehledná. Zdá se totiž, že se zde vyskytují prakticky všechny manželské formy, tedy monogamie a různé druhy polygamie (polygynie, polyandrie, fraternální polyandrie, sororální polygynie, skupinová manželství). V současnosti převládá monogamie, u aristokracie a vládců byla dříve běžná polygynie. Velmi známá je tibetská fraternální polyandrie, která se patrně praktikovala (dnes již mizí) v málo úrodných oblastech Himálaje a Transhimálaje, kde je jak dělení zemědělské půdy, tak stád rizikové a kombinace zemědělství s pastevectvím a případně dříve s poddanskou prací klade na rodinu vyšší nároky. To mohlo spolu se systémem zdanění sociální instituci zvýhodnit (viz Goldstein 1987, str. 39-40, Grist 1990, str. 129). Takováto variabilita vnáší určitý zmatek do příbuzenských termínů, respektive činí je obtížně kompatibilní s našimi. To se projeví například na označení bratrů otce (FB⁵⁶). Je-li bratr otce zároveň manželem matky ega, prakticky (snad kromě rozlišení nejstaršího z bratrů-manželů) ztrácí význam rozlišovat příbuzenským termínem otce (tib.: *pa pha*, *pa lags*) a jeho bratra, respektive strýce (tib.: *a khu*). Také může mírně splynout rozdíl mezi sourozenci a bratranci, respektive sestřenicemi.⁵⁷ Významu pak nabývá výraz *pha gcig ma gcig* pro sourozence, mající stejného otce i matku. V takto nepřehledné situaci asi není překvapivé, že patrilinearita se nemusí nutně pojit s patrilokalitou. Matrilokalita může být v některých oblastech chápána jako dehonestující (např. v Dolpu), jinde (Amdo) naopak může být preferovanou rezidenční variantou.

V další části práce bude věnována pozornost hlavně polygynii, která byla v minulosti častější u vyšších společenských vrstev v Tibetu, a tedy není a asi ani nemůže být dnes příliš podrobně studována. Kulturně-antropologickou oblastí, které je třeba věnovat pozornost, je studium zvyků spojených se svatbou. K tomuto tématu – stejně jako k etnografii Tibetu obecně – však neexistuje mnoho dostupné literatury, takže je těžké učinit nějaké konkrétnější závěry. Za nápadné v rámci zkoumaného tématu pokládá autor této práce zmínky některých

⁵⁵ Etnický Tibet je území tradičně obývané Tibeťany.

⁵⁶ V práci je užíváno označení příbuzenských typů dle Skupnika (2010, str. 65)

⁵⁷ Tournadre (2003, str. 117) uvádí termín *spun skya*, který je značně obecný. Může znamenat bratrance či sestřenici, ale i příbuzného obecně. Kromě toho -jak autorovi této práce sdělil Dge shes nyi ma 'od zer chos 'khor tshang je bratrance či sestřenice možné označovat stejnými termíny jako bratry a sestry.

badatelů (např.: Samuel 2005, str. 186⁵⁸; Dotson a Hazod 2009, str. 33) o tom, jaký vliv měl sňatek krále Srong btsan sgam poa na manželství v oblastech obývaných Tibetany a pozoruhodný je i fakt, že tuto funkci „prototypu“ manželství spolu s příběhem krále Srong btsan sgam poa údajně plní v některých oblastech epos o Gesarovi (viz podkapitola 4.3).

V rámci příbuzenství v Číně je (stejně jako v Tibetu) při vytváření afinních vztahů důležitá patrilineární descendance. Členové patrilineární a také patrilokální skupiny (klanu, čín.: *tsung*) mají společné příjmení a vzájemné sňatky jsou v takové skupině nepřípustné (Feng 1967, str. 34). Pokud jde o formy manželství, polygamie nebyla – zvláště u majetných vrstev společnosti – neobvyklá, ale vyskytovala se výhradně ve formě polygynie. Čínští feudálové mívali kromě manželky hlavní až 8 dalších, často příbuzných a označovaných jako jin (Feng 1967, str. 47-48). Naopak polyandrie byla pokládána za nemorální či barbarskou. Manželství s křížovou sestřenicí nebylo preferováno, ale bylo možné. Stejně tak manželství se sestřenicí paralelní. Na příbuzenských termínech *t'iou* pro MB, *waj t'iou* pro otce nevěsty (*waj* má význam „vnější“) je však vidět, že otec nevěsty byl přirovnáván ke strýci z matčiny strany (MB), podobně jako v Tibetu. Kromě manželství byl častý i konkubinát a počet manželek a konkubín, stejně jako možnosti jejich vzájemných příbuzenských vztahů byly omezeny vzhledem ke společenskému postavení muže.

Levirát ani sororát nebyly obvyklé. V rámci čínského příbuzenství se vyskytuje velká úcta nižší generace k vyšší (zvláště ve vztahu otec-syn, čín.: *siao*). Zajímavou poznámku o tom udává Feng (1967, str. 34) a lze předpokládat, že pokud by matčin bratr a otec nevěsty (pinyin: *t'iou*, *waj t'iou*) měli stejné sociální postavení, byli by v rámci rodiny – vzhledem ke své příslušnosti k vyšší generaci – ženichovi formálně nadřazení (Feng 1967, str. 50). Snad proto také čínský císař nevěsty raději poskytoval, než přijímal. Dotson (Dotson a Hazod 2009, str. 34) podotýká, že čínský císař se nikdy nestal příjemcem manželek. Oproti tomu Jisl (1997, str. 5) tvrdí, že roku 651 přijal čínský císař manželku od Turků, což bylo asi spíše výjimkou než pravidlem.⁵⁹ Pozornost by si zasloužila i čínská koncepce nevěsty poskytované barbarům jako „oběti“ či smutného literárního nebo výtvarného motivu.⁶⁰

⁵⁸ V tomto bodě odkazuje Samuel na výzkum Marie Phylactou, kterou se autor této práce pokoušel prostřednictvím The International Association for Ladakh Studies neúspěšně (přes veškerou snahu představitelů IALS) kontaktovat na jaře roku 2012.

⁵⁹ Srovnej např. se Zhao (2008, str. 32).

⁶⁰ V tomto kontextu je zajímavá báseň, kterou uvádí Slobodník jako motto ke svému článku (Slobodník 2006, str. 267) i literární a výtvarné motivy jako například příběh jedné ze čtyř velkých krás čínské historie Wang Čao-t'ün, která je dodnes oblíbeným motivem v tušové malbě a dřevorytu (dle přednášek dr. Zlaty Černé o ikonografii čínského umění v ak. roce 2009/2010).

Tomu, jak mohly vypadat příbuzenské vztahy tibetské aristokracie v 7. století, bude věnována následující podkapitola.

3.2 Příbuzenství v rámci tibetské vládnoucí dynastie a alianční sňatky v 7. st.

Z poznatků o filiačních vztazích uvedených v předchozí podkapitole lze učinit závěr v tom smyslu, že tyto vztahy v Tibetu a Číně jsou do určité míry kompatibilní. Nakolik byla tato situace podobná situaci v 7. století je otázkou, ale základní principy se pravděpodobně nezměnily. V obou kulturách existoval velký význam příslušnosti k patrilineární descendenční skupině, aristokracie praktikovala polygynii, princezny z vládnoucí dynastie byly provdávány za cizí vladaře ve snaze vytvořit nové vztahy či upevnit vztahy stávající a v zemích, kam se dostaly, hrály významnou roli v politice.⁶¹

V Tibetu sice vládl patriklan Jarlungské dynastie, ten si ale potřeboval zajistit spolupráci jiných mocných patriklanů, a tak si tibetský vládce bral několik manželek.⁶² Systém nástupnictví je víceméně nejasný, je však prokázáno, že zřejmě nešlo o primo či ultimogenituru (Dotson a Hazod 2009, str. 26). Z klanů, které poskytly vládci manželku, měl samozřejmě největší moc ten, ze kterého pocházela matka dědice trůnu, tedy „hlavní manželka“. Pro tu však není v tibetštině přesný termín, což je zvláštní (Dotson a Hazod 2009, str. 32). Není tudíž jasné, jak bylo přesně zajištěno, která z manželek měla „právo“ být matkou následníka trůnu. Je možné, že se toto právo se mezi klany cyklicky předávalo (Dotson 2004, str. 90) a velmi opatrně se s ním nakládalo v případě netibetských manželek, což bylo zjevně opatření proti tomu, aby vliv jednoho klanu nebo cizího státu nevzrostl natolik, že by převzal vládu nad Tibetem. Když syn „hlavní královny“ nastoupil na trůn (což mohlo být ve třinácti letech, ale někdy i dříve), byla jeho matka titulována *yum*, což je i v dnešní tibetštině uctivý⁶³ výraz pro matku. Babička krále (FM) byla titulována jako *pyi* a měla patrně také velký vliv.⁶⁴ Vedlejší manželky krále byly titulovány *jo mo* a princezny, tedy ženy, které se mohly přivdat nebo provdat byly známy jako *btsun mo* nebo *je ba*. Zajímavý

⁶¹ Patrně není náhoda, že s odchodem tibetské princezny do Khri mo steng do Dags yul se v OTA užívá termín *chab srid la gshegs* tedy odejít za účelem [prosazování] politiky (viz Dotson a Hazod 2009, str. 96).

⁶² Otázkou je, jak byla při polygynním manželství v patrilineárně uspořádané společnosti kontrolována paternita, ze které by vyplývala legitimita následníka trůnu. Tento problém byl asi ožehavější v Číně, kde panovník měl manželé a kurtizán mnohem více a kde byla obvyklá primogenitura (viz van Gulik 2009, str. 183-184), kdežto v Tibetu mohl být zajištěn určitým právem hlavní manželky vládce být matkou dědice trůnu (viz dále).

⁶³ Tibetsky se zdvořilá řeč, skládající se hlavně ze systému vlastních zájmen, podstatných jmen a sloves nazývá *zhe sa*.

⁶⁴ Příkladem může být 'Bro khri ma lod, která prakticky vládla v Tibetu mezi lety 704-712.

případ, kdy byly tři vedlejší manželky krále z různých klanů označeny jako *jo mo mched*, tedy manželky-sestry, a který může vést k úvahám o sororální polygynii, uvádí Dotson (Dotson a Hazod 2009, str. 30). Synové vedlejších manželek, tedy nevlastní bratři následníka trůnu, byli samozřejmě potenciální konkurencí legálního dědice trůnu. Proto se projevovala buď snaha považovat je za členy patriklanů jejich matek, nebo vytvořit patriklany nové nazývané *zhang lnga chen po* a *zhang lnga chung pa*. Tibetský panovník byl tedy jak pod tlakem svých agnátů, kteří se mohli chtít zmocnit trůnu, tak pod tlakem uterinních příbuzných, kteří se nad ním, respektive nad jeho synem snažili získat vliv, což se jim mnohdy povedlo (Dotson a Hazod 2009, str. 31). V tomto kontextu je logické, že se tibetští panovníci snažili přenést moc z příbuzných patriklanů na úřednickou aristokracii a v rámci vlastního patri克兰u co nejvíce redukovat konkurenci např. neuznáním klanové příslušnosti nevlastních bratrů (Dotson a Hazod 2009, str. 27-28). Měl-li však vládce Tibetu dost uterinních příbuzných ženského pohlaví (FS, S, D), mohl uplatňovat stejnou politiku vůči jiným patriklanům⁶⁵ i jiným státům. Jinými slovy panovník se mohl opřít jak o své ministry, kteří organizovali státní správu a často byli vojenskými veliteli, tak o své sestry, které provdal za jiné panovníky, čímž si je usmířil, naklonil, nebo přímo podřídil. Příkladem takového panovníka je beze sporu Srong btsan sgam po, jehož ministr Mgar zahájil největší územní expanzi v dějinách Tibetu a jehož sestra Sad mar kar pomohla získat legendární mocnou říši Žangžung.

Zmiňuje-li se vliv příbuzenství na politiku královské doby, nelze vynechat termín *zhang*. Ten je však díky své mnohoznačnosti poněkud nejasný. Stojí-li samostatně, může označovat jednak matčina bratra, dále dárce manželek, tchána, jméno či druh patri克兰u nebo se může vyskytovat jako součást víceslabičných slov a to jako honorifikum v termínu *zhang lon* či *zhang blon*, který byl zřejmě užíván pro označení úřednické aristokracie a v termínu *zhang dbon*, označujícím vztah „strýc-synovec“ spíše v přeneseném slova smyslu v rámci mezinárodních vztahů (podrobněji viz Richardson 1967 nebo Dotson 2004). V určitém kontextu by slovo *zhang* mohlo označovat i někoho, kdo pochází ze Žangžungu (tib.: Zhang zhung, viz Nagano 1994, str. 112). Ve společnosti s patrilineární exogamií si lze všimnout vztahu tohoto termínu k matrilinei, což může vést i k předpokladu existence preferenčního sňatku s křížovou sestřenicí. Celou situaci navíc komplikuje nejasný vývoj významu slov *khu* (FB) a *zhang* (MB)⁶⁶, které jsou v tibetštině, na rozdíl od jiných tibetobarmských jazyků a prototibetobarmštiny (dále PTB), užívány v jiném významu (v PTB *ku - MB, v jazyce kuki -

⁶⁵ V tomto kontextu zmiňuje Dotson klan Dba' (Dotson a Hazod 2009, str. 31).

⁶⁶ V moderní tibetštině se používá spíše *a khu* nebo *a zhang*.

t-rang, m-rang FSH, HF viz Nagano, str. 108). Na základě těchto náznaků Lévi-Strauss (Nagano 1994, str. 107) předpokládal, že tibetská společnost přešla od matrilinearity k patrilinearitě a Benedict (Nagano 1994, str. 106), že k posunu významu došlo v rámci fraternální polyandrie. Nagano (1994, str. 113) navrhuje tento posun významu slova *zhang po*: člověk ze Žangžungu – afinní příbuzný ze Žangžungu – afinní příbuzný obecně – strýc z matčiny strany (MB). Takový výklad se zdá být relevantní i v kontextu dějin rané královské doby, kde má termín *zhang* význam spojený s dárčovstvím manželek a mohlo dojít k jeho posunu do pozice honorifika ve snaze etablovat nově vznikající vrstvu úřednické aristokracie a oslabit vliv uterinních příbuzných panovníka. Richardson (1967, str. 9-10) podotýká na základě své analýzy jmen a titulů ve smlouvě z roku 821-822 zaznamenané na stéle před chrámem Džókhang (tib.: Jo khang, Gtsug lag khang) ve Lhase, že je třeba rozlišit termíny *zhang* s významem osoba z klanu se vztahem k tibetskému vládci a *zhang blon* s významem ministr obecně.⁶⁷ Diemberger a Wangdu označují termín *zhang blon* za produkt přechodného stavu mezi klanovou konfederací založenou na příbuzenství a centralizovaným státem (Diemberger a Wangdu 2000, str. 7). Richardson (1967, str. 10) uvádí, že přeneseně se termín také užíval pro popis mezinárodních vztahů, zvláště vztah Tibetu a Číny byl popisován jako *zhang dbon* na rozdíl od vztahu Tibetu a Aža, Žangžungu či Turkitů.

Pokud jde o alianční sňatky v 7. století, jednalo se patrně o zavedený prostředek navázání, ujasnění či zlepšení politických vztahů v rámci mocností centrální Asie. Čína politiku aliančních sňatků⁶⁸ praktikovala již od 2. st. př. n. l. (Liščák 2000, str. 30), a v popisované době poskytla manželky vůdcům turkických klanů (v. l. 597, 599, 614, 617), vládcům Aža (patrně ve 30. letech 7. st.) i Tibeťanům (641, 710). Tibetští panovníci pak poskytli manželky vládcům Žangžungu (Sad mar kar, 671-672 Snya mo stengs), vládcům kraje Dags yul (688-689 Khri mo stengs), Aža (689-690 Khri bangs) a přijali manželku od vládců Žangžungu (Lig tig sman) a Aža.⁶⁹ Dotson (Dotson a Hazod 2009, str. 34) upozorňuje na princeznu Ga tun (†708-709), která mohla být turkického původu.

Z výše uvedeného je patrné, že alianční sňatek byl (nejen) pro tibetské vládce věcí běžné zahraniční politiky a opakoval poměrně často. Patrně k němu docházelo za různých okolností a příjemci manželek mohli mít různý politický význam, takže nelze říci, že by

⁶⁷ Richardson (1967, str. 10) uvádí, že slovo *zhang* ve smyslu úřednické funkce může pocházet i z čínského šang šu s významem „vedoucí úřadu“, „ministr“ (srovnej Olivová 2000, str. 45).

⁶⁸ Politika aliančních sňatků se čínsky nazývala che-čchin, což znamená „mír a příbuzenské vztahy“ (Liščák 2000, str. 333).

⁶⁹ Což lze usoudit z faktu, že Mang slon mang rtsan měl nevlastního bratra označovaného jako 'A zha tsha, jehož matka tedy byla patrně z Aža (podrobněji viz Dotson a Hazod 2009, str. 28).

uzavření sňatku vytvořilo z tibetského úhlu pohledu jednoznačně hierarchický vztah.⁷⁰ Měl-li tibetský panovník od někoho manželku, získal si tím do určité míry jeho loajalitu, riskoval však také podlehnoutí jeho vlivu, jako např. Stag bu snya gzigs. Na druhou stranu se žádnému z tibetských klanů poskytujících manželky jarlungské dynastii nepodařilo převzít vládu úplně a nanejvýše dosáhly určité formy regentství jako např. výše zmíněná 'Bro khri ma lod. V této oblasti však měla stejné šance i úřednická šlechta, jak lze pozorovat na příkladu klanu Mgar. Zajímavé výsledky by mohlo přinést bádání o tom, do jaké míry byly tyto sňatky vzájemnou výměnou manželek, jako tomu mohlo být v případě princezen Sad mar kar a Lig tig sman.

3.3 Interpretace sňatku Srong btsan sgam poa a princezny Wen-čcheng

Na základě poznatků uvedených v podkapitolách 3.1 a 3.2 lze vyložit alianční sňatek tibetského vládce Srong btsan sgam poa s čínskou šlechtičnou Wen-čcheng kung-ču zhruba takto: Tibetský panovník se snažil upevnit svou pozici v rámci tehdejších velmocí centrální Asie (tj. Čína, Aža, Turkité) tak, jak to bylo v Tibetu obvyklé, tj. získáním nevěsty z dané země. Tím by se vyrovnal Aža i Turkitům. V Tibetu přijetí nevěsty nemuselo nutně znamenat podřízenost. Sám Srong btsan sgam poa mohl mít manželku Lig tig sman ze Žangžungu, přičemž provdal svou sestru Sad mar kar za tamního panovníka. Tibetští králové si také běžně brali ženy z klanů z Tibetu, aniž by se jim cítili být podřízeni. To, aby význam některého z klanů příliš nestoupl, bylo patrně zajištěno rotací práva poskytovat hlavní královnu a podporou úřednické či vojenské aristokracie bez filiačního vztahu k panovníkovi, ke které patřil i klan Mgar. Je pravděpodobné, že Srong btsan sgam poa získal princeznu Wen-čcheng nejprve jako nevěstu pro svého syna (Gung srong gung btsan), za kterého byla provdána pět let (641-642 až 646-647) a po jehož smrti ji pojal za manželku sám,⁷¹ což by v Číně nebylo možné. Čínské zdroje se k tvrzení, že Wen-čcheng byla nevěstou přímo Srong btsan sgam poa a zároveň dcerou⁷² císaře Tchaj-cunga uchylují snad proto, že kdyby se stal Tchaj-cung Srong btsan sgam povým tchánem, byl by mu společensky nadřazen jakožto příslušník vyšší generace, kdežto když by jen provdal dceru za jeho syna, nebyla by jeho nadřazenost zdaleka tak zřejmá.

⁷⁰ Toto je výrazný rozdíl oproti Číně, kde bylo například nevhodné, aby si šlechtic vzal za manželku svou poddanou, již rodiče by mu byli generačně nadřazení (viz Feng 1967, str. 49-50).

⁷¹ Byl s ní ženat tři roky až do své smrti roku 649-650 jak se usuzuje ze záznamu z OTA (Dotson a Hazod 2009, str. 82; Beckwith 1993, str. 23).

⁷² Tchaj-cungovou dcerou tato princezna nebyla, byla patrně z širšího příbuzenstva císaře (viz Slobodník 2006, str. 269).

Zdá se tedy, že uzavření aliančního sňatku bylo z hlediska endogenní interpretace pro oba státy výhodné již v 7. století. Čína pokládala provdání princezny Wen-čcheng za vznik vztahu, který Kapstein (2006, str. 53) označuje jako „symbolic seniority“, tedy vztahu, kdy se čínský císař stává oproti vládci Tibetu příslušníkem vyšší generace a tím jemu nadřazeným. Tibet se díky získání manželky – ze svého pohledu – dostal na stejnou úroveň s Čínou a o posílení čínského vlivu mohla být řeč až tehdy, když by se Wen-čcheng stala matkou dědice trůnu, k čemuž patrně nedošlo (Dotson a Hazod 2009, str. 33).

Taková dichotomie přetrvala dodnes. Při interpretaci královského sňatku Tibetané vzpomínají na dobu, kdy Tibet byl stejně mocný jako Čína, či spíše mocnější, protože tibetský panovník dokázal prosadit svou vůli a získat čínskou nevěstu i přes odpor čínského císaře, kdežto Číňané (a čínská propaganda zvláště) vidí tento motiv jako důkaz dlouholetých přátelských vztahů Tibetu a Číny, kdy se čínský císař vzdal své milované dcery, aby přispěl ke zcivilizování barbarů a jejich připojením k nižším generacím své rodiny je přijal pod svou ochranu, z níž měli prospěch.

Poměrně jasný a víceméně obvyklý historicky doložený politický akt se tak stal kulturním fenoménem, vnímaným v rámci obou kultur poněkud jinak. Lze uvést různá vysvětlení takového posunu od dějin ke kultuře či folkloru počínaje relativně spolehlivým a na svou dobu podrobným záznamem o této události, přes fakt, že v rámci vztahu mezi Tibetem a Čínou bylo toto prvním oficiálním navázáním diplomatických styků až k podobě skutečných událostí s určitými oblíbenými folklorními motivy.

4. KLAN MGAR V TIBETSKÉM FOLKLORU

Po výkladu k dějinám Tibetu s ohledem na klan Mgar ve 2. kapitole a popisu filiačních a afinních vztahů důležitých pro pochopení jednoho z významných politických úspěchů klanu Mgar ve 3. kapitole, bude 4. kapitola věnována folkloru. Tibetský panovník Srong btsan sgam po, čínská princezna Wen-čcheng kung-ču i ministr Mgar stong rtsan yul zung se totiž stali oblíbenými postavami tibetského folkloru. Jejich obliba je taková, že s nimi spojené folklorní motivy se běžně vyskytují v dílech, která jsou označována jako historická⁷³ a přesahují do dalších folklorních žánrů. Historická či kulturně-antropologická fakta popsána ve 2. a 3. kapitole, byla dlouho studována a jsou vcelku dobře známa a popsána. Nebyla však – pokud je známo autorovi této práce – zatím popsána a zhodnocena z hlediska folklorní komparistiky, o což se pokouší tato kapitola.

4.1 Zdroje k tibetskému folkloru

Výzkum tibetského folkloru naráží na několik problémů. Vzhledem k tomu, že Tibet byl až do 20. století zemí relativně uzavřenou, západní badatelé se tam ve větší míře nedostávali. Pokud se tam dostali, tak to byli spíše filologové, geografové či misionáři než folkloristé. Také neměli většinou příležitost pobývat v Tibetu dlouhodobě, a když ano, nemuseli se nutně zabývat folklorem, jehož výzkum by mj. vyžadoval i náročnou jazykovou přípravu v rámci dialektů různých oblastí. V první polovině 20. století byly vydávány sbírky tibetských příběhů (např. von Schiefner 1906, O'Connor 1907, Jewett 1922, Shelton 1925), tyto sbírky však do značné míry obsahují příběhy zjevně pocházející z indické literatury nebo folkloru a často není nijak označeno, z jakých zdrojů příběhy pocházejí. Překládání původně indických příběhů, mělo asi tu výhodu, že šlo o typy či motivy v Evropě již známé z překladů sanskrtské literatury.

U tibetských vzdělců z řad církve se zájem o folklor omezil na kompatibilitu, respektive akceptaci daného folklorního motivu či zvyku do věrouky. To znamená, že pouze popisovali to, jak se původní představy o světě a s nimi spojené zvyky, vyprávění, divadlo či jiné žánry stávaly součástí buddhistické víry, nebo (řidčeji) se proti nim vymezovali. Jako

⁷³ V tibetském prostředí je rozhodnutí, které žánry jsou historiografií poněkud problematické. Kromě textů z Dunhuangu a nápisů na stélách jde o směs církevních dějin (tib: *chos byung*, *btsan 'byung*), královských i jiných genealogií (tib: *rgyal rabs*, *gdung rabs*), letopisů (tib: *deb ther*), datací Buddhova života (tib: *bstan rtsis*). Podrobněji viz Martin (1997, str. 13-14) a Cabezon (1996, str. 42-46).

příklad může posloužit situace, kdy Gesar se svými generály – tedy postavy hrdinského eposu – byli akceptováni jako místní božstva a dokonce interpretováni jako součást buddhistického pantheonu.⁷⁴

Zájem o tibetský folklor se zvýšil ve 2. polovině 20. století, kdy se exilová komunita snažila zachovat tibetskou kulturu a prezentovat ji světu. Čínská státní správa v Tibetské autonomní oblasti a v provinciích Číny s tibetským obyvatelstvem, se snažila stavět se do role ochránce lidové kultury, zvyků a práva menšin na sebeurčení. V rámci folkloru spojeného se sňatkem tibetského vládce s čínskou princeznou existuje navíc potenciál pro politickou propagandu týkající se dlouhotrvajících přátelských vztahů mezi Tibetem a Čínou, respektive možné interpretace tohoto mezinárodního aktu jako čínského civilizačního vlivu na Tibet (viz Slobodník 2006, str. 273).

Lze předpokládat, že v rámci tzv. kulturní revoluce utrpěl značné škody i tibetský folklor.⁷⁵ K oživení zájmu o tibetské motivy došlo v Číně na počátku 80. let (viz Dawa et al. 2006, str. 366). Kromě toho je někdy folklor využíván při výuce jazyka (např. Benson 2001, Stuart 2007), vycházejí sbírky pohádek, humorek a převyprávění fabulí divadelních her.⁷⁶ Tyto sběratelské počiny však mají často z folkloristického hlediska vážné nedostatky. Nebývá důsledně zaznamenáno, odkud příběhy jsou, kdy byly zaznamenány, kdo byl vypravěčem ani jde-li o záznam vyprávění informátora či o volné převyprávění.

Zájemce o tibetský folklor, respektive folklorní komparatistiku se musí potýkat ještě s jedním zásadním problémem. Jak uvádí ve svém článku Luffer (v tisku),⁷⁷ prakticky neexistuje úzus, podle kterého by bylo možné třídit a srovnávat folklor Asie. Místy je užíván systém Aarne-Thompson-Uther (dále ATU), jež však považují někteří badatelé za eurocentricky zaměřený (Nithani 2006, str. 98). Někde byl tento systém nepříliš šťastně zaveden pro klasifikaci místních folklorních typů, což vedlo ke zkreslení (Luffer v tisku, str. 2). Pro folklorní tvorbu některých národů Asie (Korejci, Japonci) existují endogenní klasifikační systémy, které z ATU v různé míře vycházejí, nebo na něj alespoň odkazují. V rámci zkoumání některých žánrů jako je například hrdinský epos Střední Asie se využívá teorie V. J. Proppa (Luffer, v tisku, str. 8-9; Heissig 1996, str. 89-90). Celkově jsou však katalogy vzájemně nekompatibilní a není ani jasné, zda jsou kompatibilní jednotlivé žánry, a

⁷⁴ Jako příklad podobných tendencí může posloužit mongolská sůtra o zjevení Gesera dalajlámovi, která zavádí i rituální pravidla pro jeho uctívání, která jednak předepisuje rituální postup při jeho uctívání a dále jej označuje za inkarnaci Avalókitéšvary (viz Harvilahti 1996, str. 150).

⁷⁵ Například se takřka zastavilo bádání o eposu o Gesarovi (Liangrong 2001, str. 329)

⁷⁶ O princezně Wen-čcheng existuje dokonce i televizní seriál (Warner 2011, str. 241)

⁷⁷ Tento článek nebyl dosud publikován a jeho autor mi jej laskavě poskytl k prostudování.

proto je velmi obtížné klasifikovat typ určitého příběhu. Snadněji lze klasifikovat jednotlivé motivy dle Thompsonova katalogu (Thompson 1955-8), který však bude nutno neustále rozšiřovat a to nejen v rámci zkoumání folkloru Asie (Luffer v tisku, str. 9).

Pokud je autorovi této práce známo, neexistuje ustálená klasifikace v rámci žánrů tibetského folkloru a tedy ani katalog jednotlivých typů. Patrně tedy nezbývá jiná možnost, než vyjít z katalogu ATU a Thompsonova katalogu motivů, což může být díky tomu, že v Tibetu je partný indický kulturní vliv, do jisté míry relevantní. Na druhou stranu je zde (zvláště v královské době) nesporně i vliv čínský a klasifikace čínského folkloru není dosud uspokojivě vyřešena (Luffer, v tisku, str. 2-3). Z toho důvodu bude pro bádání o folkloru spojeném s klanem Mgar prozatím mít větší význam analýza jednotlivých motivů, než typu jako celku. Pro testování některých úvah může být vhodné použít systém V. J. Proppa.

4.2 Úvod k folkloru spojenému s klanem Mgar

Folklor spojený s klanem Mgar je tématem neobyčejně zajímavým, ale v podstatě neprozkoumaným. Existuje sice množství prací orientovaných na historické pozadí motivů, či podrobně popisujících některá literární zpracování, ale práce, která by se tímto folklorem zabývala z folklorně-komparativního hlediska, nebo tyto folklorní motivy alespoň klasifikovala či se pokusila podrobněji vysvětlit, v jakém vztahu jsou v tomto případě dějiny, folklor a jednotlivé folklorní motivy vzájemně, dosud chybí.

Na význam klanu Mgar v dějinách a zvláštní roli ve folkloru upozornil Richardson (1990, str. 49), který vyslovil i zajímavé hypotézy k původu klanu a příčinám historických událostí v Tibetu. Pozoruhodný folklor z oblasti historického Amda týkající se klanu Mgar publikovala Buffétrille (1999, str. 105-124). Syntézu dějin a folkloru týkajících se klanu Mgar provedl Kerihuel (2011, str. 105-121) a zdroje k dějinám Tibetu kde se klan vyskytuje, byly zmíněny výše a některé z nich mají značně folklorní charakter.⁷⁸ Žádný z uvedených autorů

⁷⁸ Zde je třeba zdůraznit, že v Tibetu dnes existuje rozdíl mezi lidovou tradicí a tradicí literární. Lidová tradice je málo probádána a je shromažďována krátce a poněkud nesystematicky. Často není jasné, odkud dané příběhy pocházejí, kdo a při jaké příležitosti je vyprávěl a do jaké míry (po stránce jazyka i obsahu) do nich zasahovali autoři jednotlivých sbírek. Také je poměrně obtížné udělat si představu o popularitě a rozšířenosti jednotlivých příběhů či motivů v nich obsažených. Oproti tomu literární tradice byla a je studována podrobněji a nevykazuje takovou variabilitu. Je pravděpodobné, že nejstarší legendární podání o činech ministra Mgara pochází z kroniky Dba' bzhed (Kerihuel 2011, str. 113; viz podkap. 2.1). V kronikách Bka' chems ka khol ma, Chos 'byung me tog snying po sbrang rtsi bcud, MKB a Rgyal rabs gsal ba'i me long je příběh poněkud rozvitější a pochází patrně z jednoho prototypu (Kerihuel 2011, str. 114). Dějová linie je vždy stejná. Ministr Mgar je odeslán do Číny, kam dorazí i jeho konkurenti (viz pozn. 88). Pak předloží dopisy obsahující odpovědi na císařovy otázky a zvítězí ve všech zkouškách, které císař nápadníkům uloží a jichž hlavním cílem je, aby zvítězil kdokoli, jen ne Tibetané.

však při bádání nepřekročil po překladu z jednotlivých zdrojů hranici konstatování, že jde patrně o folklorní motivy či typy a je pravděpodobné, že tento folklor nebyl dále podrobněji klasifikován. Například Kerihuel se omezuje na jeho označení jako „legends of the *rgya bza' bal bza'* type“, čímž naráží na oblibu tématu v tibetské lidové opeře (tib.: *a lce lha mo*).⁷⁹

Před pokusem o klasifikaci jednotlivých motivů⁸⁰ by bylo vhodné říci se alespoň něco o žánrech, v nichž se zmíněné motivy vyskytují. Nejstudovanějším žánrem jsou nesporně historická, respektive pseudohistorická díla, tj. díla, která zdánlivě popisují dějiny Tibetu či jednotlivých rodů.⁸¹ Někdy je jim přičítán zázračný původ či objevení (viz výše), obsahují velké množství folklorních motivů a bývají také spojena s náboženstvím. Taková díla snad lze pracovníčně označit jako pověsti či legendy (viz pozn. č. 6). Dalším zdrojem příběhů je skupina narativů, která byla zachycena badateli při terénním výzkumu. U těch není žánr přesněji určitelný a bylo by nutné podrobněji studovat kontext, v jakém jsou vyprávěny. Některé by bylo možné popsat jako pověsti, jiné spíše jako pohádky a někdy se lze setkat i s humorkami.⁸² Příběh v příloze č. 3 pochází ze sbírky, která je tibetsky pojmenována *Ngag rgyun* (Chab 'gag rdo rje tshe ring 2006), což by mohlo zhruba odpovídat našemu pojmu „lidová slovesnost“ či „ústní lidová tvorba“. Slovo *ngag* znamená řeč nebo promluvu, slovo *rgyun* má významy jako kontinuita, pokračování či proud. Tento termín je však záněšně obecný. Goldstein ve svém slovníku (1984, str. 215) uvádí zvláštní termín *ngag rgyun rtsom*

Nakonec ministr Mgar pozná princeznu mezi mnoha dívkami s pomocí rady své bytné, se kterou má poměr. Tibetská delegace pak princeznu odveze, ale Mgar je zdržen v Číně, odkud musí utéci pomocí lsti a přitom se pomstí za utrpená příkoří. Z toho lze usoudit, že podoba příběhu známá z tibetských kronik se ustálila v období mezi 10. a 14. stoletím.

Otázkou je, do jaké míry byl rozdíl mezi dnešní ústní a literární tradicí patrný v minulosti. Sørensen (1994, str. 1-2) podotýká, že v Tibetu královské doby měla velký význam narativní tradice s mytologickou, historickou, genealogickou či politickou tematikou (tib.: *lha chos*, *lha yi chos lugs*). Později byla tato tradice částečně akceptována, částečně měněna a zapisována v rámci pronikání buddhismu a tak je pravděpodobné, že se její ozvěny objevují i v popisovaných kronikách ze 14. století (Sørensen 1994, str. 3), což by uspokojivě vysvětlovalo častý výskyt folklorních motivů. Vývoj lidové tradice (tib. *mi chos*) nelze podrobně sledovat a není jasné, do jaké míry byla ovlivněna tradicí „oficiální“, do jaké míry ji sama ovlivnila. Také je obtížné říci, která ze zmíněných tradic převládá v dnešním folkloru.

⁷⁹ Během festivalu *zho ston* se těchto her ve Lhasě tradičně předvádělo devět a jednou z nich byla právě *Rgya bza' bal bza'*. Dle Snyder vychází tato hra z MKB (podrobněji viz Snyder 1979, str. 40).

⁸⁰ Dle názoru autora této práce nelze pro příběh o získání čínské nevěsty určit typ dle ATU.

⁸¹ Jako příklad je možno uvést tzv. *Sde dge'i rgyal rabs*, které se zabývají klanem vládnoucím v Sde dge v Khamu. Původ klanu je sledován až ke klanu Mgar/'Gar, a je odkazováno i na dělení klanu Mgar na čtyři rody (podrobněji viz Kuijp 1988, str. 4). Na místě je také podotknout, že práci k dějinám vládců v Sde dge napsal i Josef Kolmaš (1968).

⁸² Například role šibala, jakou má Mgar stong rtsan yul zung v příběhu, který uvádí Buffetrille (1999, str. 107-108) naprosto neodpovídá obvyklé roli moudrého rádce ve většině ostatních zdrojů a spíše připomíná oblíbeného folklorního hrdinu, ministra jménem *Nyi chos bzang po*, který zesměšňoval svého pána, krále jménem *Sne gdong rgyal po* (srovnej Tournadre 2003, str. 304) a který je někdy označován za lokální variantu známého trickstera jménem *A khu ston pa* (Hladíková 2009, str. 17).

yig s poněkud (i v tibetštině) paradoxně znějícím významem „oral literature“, který asi reflektuje fakt, že slovo *ngag rgyun* má v tibetštině význam orální tradice, kdežto slovo *rtsom yig* se jednoznačně vztahuje k psanému dílu. Není jisté, zda tento termín není projevem bezradnosti tibetských folkloristů v otázce žánrů a nezbyvá, než se spokojit s konstatováním, že tibetským folklorním žánrům je nutné věnovat větší pozornost. Přesto je ještě vhodné dva žánry zmínit a to tzv. *a lce lha mo*, divadelní představení známá v anglicky psané literatuře jako „tibetan folk opera“ (Snyder 1979) a *rnam thar*, který může být jednak životopisem významné osobnosti, ale také se tak označuje „árie“ postavy vystupující v *a lce lha mo*.

Folklorní motivy vázané ke klanu Mgar lze rozdělit dvěma způsoby. Prvním a nejsnazším dělením je rozdělení na folklor vztahující se k sňatku tibetského panovníka a čínské princezny a folklor bez zjevného vztahu k tomuto motivu (respektive skupině motivů). Je pravděpodobné, že nejprve se formoval folklor se vztahem ke královskému sňatku a folklor bez tohoto vztahu vznikl později díky transformaci v rámci motivů příbuzných či často spojovaných s motivy, které jsou ve vztahu ke královskému sňatku. Skupina folkloru bez vztahu ke královskému sňatku je totiž mnohem méně sourodá a někdy je jediným pojícím prvkem výskyt hlavních postav z klanu Mgar.

Pro účely této práce je vhodné druhé a podrobnější dělení zmíněných motivů do pěti skupin. První skupinou jsou motivy spojené se získáním čínské nevěsty výhrou v různých soutěžích a nakonec jejím rozeznáním. Dle Thompsona (1955-8) spadají tyto motivy z větší části do skupiny podskupiny testů s čísly *H310-H359 Soutěž nápadníků* (v orig. *Suitor contest*).⁸³ Tato skupina, kterou rozebereme podrobněji níže, bývá někdy dávána do souvislosti s eposem o Gesarovi (Herrmann 1990, str. 498). O tom, zda a do jaké míry je tato souvislost prokazatelná, pojednává podkapitola 4.4. Zvláštní pozornost si zaslouží výběr princezny mezi velkým počtem dívek.

Druhou skupinou je skupina motivů, která v tibetském podání cesty ministra Mgara do Číny navazuje na skupinu první a popisuje, jak tibetský ministr, který byl nucen zůstat v Číně oklamal své vězňatele a získal opět svobodu, a jak se pomstil svým vězňitelům špatnými radami (viz také příloha č. 4). Patrně se jedná o motivy ze skupiny *K500-K699 Útěk pomocí podvodu* (v orig. *Escape by deception*). Zvláštní pozornost si zaslouží motiv oklamání

⁸³ Označení motivů dle Thompsona budou nadále uváděna kurzivou, vždy číslo a překlad anglického názvu. Dále bude pro přehlednost v závorce uveden původní anglický název. Důvodem je, že tato práce není primárně folkloristická a tedy nepředpokládá podrobnější znalost systémů pro klasifikaci folkloru. Původní anglický název je přidáván proto, že český překlad Thompsonova díla dosud neexistuje (existuje pouze překlad do slovenštiny z roku 1960).

jasnovidce, který je možná jediným motivem prokazatelně se shodujícím s motivy obsaženými v mongolských verzích eposu o Gesarově.

Třetí skupinou jsou motivy navazující na druhou skupinu, spojené s nevěrou princezny Wen-čcheng s ministrem Mgarem na cestě zpět do Tibetu. K tomu aby byla tato skupina motivů alespoň orientačně klasifikována, není autorovi práce dostatečně známa. Stručně se o těchto motivech zmiňují Buffetrille (1999, str. 111) a Kerihuel (2011, str. 115).

Čtvrtou skupinou jsou motivy spojené se schopnostmi ministra Mgara, zvláště s jeho důmyslem, avšak vyprávěné mimo kontext získání princezny. Lze zde rozeznat (např. v příloze č. 2) vliv motivů *H580-H599 Záhadné výroky* (v orig. *Enigmatic Statements*), dále motivy patřící do skupiny *J1100-J1699 Chytrý* (v orig. *Cleverness*). Jde např. o *J1115 Chytrý ministr* (v orig. *Clever Minister*), *J1661-J1661 Bystré závěry* (v orig. *Clever Deductions*). Dokonce lze rozeznat motivy *H1021 Úkol: Výroba z nemožného materiálu* (v orig. *Task: construction from impossible kind of material*) a *H951 Protiúkony* (v orig. *Countertasks*), které byly použity v rámci příběhu označeného v ATU číslem 875 (viz příloha č. 2),⁸⁴ podobný případ je i obdoba motivu č. *J1661.1.1.1 Závěr: Na velbloudu jede těhotná žena* (v orig. *Deduction: the camel ridden by a pregnant woman*).⁸⁵

Pátou skupinou jsou ostatní motivy, které nemají mnoho společného kromě toho, že nijak nesouvisí se získáním princezny, moudrými skutky, prokázáním inteligence či oklamáním nepřítele. Sem lze zařadit hlavně motiv, který z nějakého důvodu ukazuje souvislost pobytu ministra Mgara v Amdu se vznikem jezera Kukunor (Buffetrille 1999, str. 108-111). Z hlediska klasifikace folklorních motivů patří do skupiny mytologických motivů ozančované Thompsonem jako *A920.1 Původ jezer* (v orig. *Origin of lakes*).

První tři skupiny můžeme pokládat za motivy vztahující spojené se sňatkem krále Srong btsan sgam poa a princezny Wen-čcheng a podrobněji o nich bude pojednáno v podkapitole 4.3. Oproti tomu čtvrtá a pátá skupina příběhů obsahuje motivy, které patrně byly spojeny s postavami tibetského krále či jeho ministra dodatečně, s prvními třemi ani vzájemně nesouvisí a je těžké odhadnout jejich rozsah.

⁸⁴ Tento příběh by bylo třeba posoudit i z hlediska motivu *J1111 Clever Girl* (chytrá dívka). K tomu však chybí autorovi této práce literatura.

⁸⁵ Tento motiv lze rozeznat v příběhu Rgyal po srong btsan blon po mgar dang 'phrad pa'i ngag rgyun (Chab 'gag rdo rje tshe ring 2006), který je v příloze č. 3.

4.3 Folklorní motivy spojené se sňatkem Srong btsan sgam poa a princezny Wen-čcheng

Pokud jde o první tři skupiny motivů z podkapitoly 4.2, tvoří jeden souvislý příběh, který však patrně není typem ve smyslu klasifikace ATU. Třetí skupina se většinou nevyskytuje spolu s předchozími v oficiálních dílech, ale spíše na ně navazuje v lidové tradici. Úzkou souvislost těchto tří skupin je možné nahlédnout z hlediska teorie V. J. Proppa. Zmíněné skupiny motivů lze totiž posuzovat jako elementy pohádky (Propp 2008, str. 120). Konkrétně by šlo o elementy (Propp 2008, str. 120-121) *H² soutěž* a *I² vítězství v soutěži*, *K¹⁰ osvobození ze zajetí*. Tyto skupiny motivů mohou tedy být chápány jako následující elementy jedné pohádky, které vykazují různé substituce.⁸⁶

Z hlediska folklorních motivů, lze vyprávění o cestě ministra Mgara do Číny popsané v Rgyal rabs gsal ba'i me long⁸⁷ (Sørensen 1994; Kolmaš 1998), analyzovat zhruba takto: Po příjezdu do Číny, který je vylíčen stručně⁸⁸ předá tibetská delegace čínskému císaři zázračné brnění (tib.: *khra*b).⁸⁹ Jde o motiv *D1080 Kouzelné zbraně* (v orig. *Magic weapons*). Čínský císař se tibetské delegaci vysměje a položí Tibetanům postupně tři otázky týkající se zákonů, chrámů a bohatství státu, se kterými se mají vrátit do Tibetu a tlumočit je svému panovníkovi. Místo toho ministr Mgar vytáhne tři dopisy (tib.: *bka' shog gi shog dril*), z nichž každý obsahuje odpověď na jednu otázku. Jde patrně o motiv *F883 Mimořádné texty* (v orig. *Extraordinary writings*). Dopisy nejenže odpovídají na císařovy otázky, ale i vyhrožují válkou. Čínský císař má obavy, přesto by svou dceru provdal rád za kohokoli z uchazečů, jen ne za vládce Tibetu. Uspořádá proto soutěž v důvtipnosti, která se skládá celkem z osmi zkoušek. První zkouškou je provléknout nit dutým tyrkysem složitého tvaru, což se tibetskému ministru podaří pomocí mravence. To odpovídá motivu *H506.4 Zkouška důvtipu: protažení niti závitů šnečí ulity*. Nit je přivázána k mravenci, který ji protáhne (v orig. *Test of resourcefulness: putting thread through coils of snail shell. Thread tied to ant who pulls it*

⁸⁶ Jde o substituce materiálem z denní skutečnosti a substituce materiálem ze sféry náboženství (Propp 2008, str. 135-136).

⁸⁷ Verze příběhu z této kroniky byla k rozboru folklorních motivů zvolena ze dvou důvodů. Jednak je příběh pokládán za velmi podobný podání z kronik *Bka' chems ka khol ma*, *Chos 'byung me tog snying po sbrang rtsi bcud a Ma ŋi bka' 'bum* (podrobněji viz Kerihuel 2011, str. 114 a Sørensen 1994, str. 215-250) a dále pak existují kvalitní překlady do češtiny i angličtiny.

⁸⁸ Zajímavý je přehled Mgarovy konkurence. Jsou to vyslanci z Indie (Rgya gar), Persie (Stag gzig), Batahoru (Hor) a vyslanci válečného krále Gesara (Ge sar dmag gi rgyal po). Z takového spojení historicky doloženého jednání o aliančním sňatku, ve kterém se objevuje i Gesar dovozoval Damdinsüren existenci Gesera jako historické postavy, lokálního vládce v Amdu (Damdinsüren 1957, str. 184).

⁸⁹ V jiných verzích také přilba (tib. *rmog* či *dbu rmog*, viz Sørensen 1994, str. 215). Přilba byla v Tibetu královské doby úzce spjata s mocí panovníka, což lze usoudit z častého užití obratu *dbu rmog brtsan po* na stélách (viz Richardson 1985, str. 39, 41, 67, 87, 109, 111, 115).

through). Druhou zkouškou je porazit, stáhnout, sníst maso a vydělat kůži pěti set ovcí za den, což Tibetané dokázali díky dělbě práce a průběžnému jedení malých dávek masa. Jde o motiv *H1141 Úkol: sníst ohromné množství jídla* (v orig. *Task: eating enormous amount*). Třetí zkouška spočívá ve vypití pěti set štoudví tradičního tibetského piva (tib.: *chang*) a neopití se. To odpovídá motivům *H1142 Úkol: vypít ohromné množství* (v orig. *Task: drinking enormous amount*) nebo *H328.1 Soutěž nápadníků: odolání opilosti po nemírném pití* (v orig. *Suitor test: resisting intoxication after much drinking*), což Tibetané vyřeší pitím z malých číšek. Čtvrtá a pátá zkouška spočívají v přiřazení sta hříbat ke stu klisen a sta kuřat ke stu slepicím. Nejblíže tomu je asi motiv *J1171.4 Která klisna je matkou hříběte* (v orig. *Which mare is mother of colt*). Tibetský ministr vyřeší tyto zkoušky pomocí krmení a napájení (slepice a kuřata zobou spolu, hříbata najdou své matky, mají-li žízeň). Šestou zkouškou je poznat horní a spodní díly borových polen.⁹⁰ To může být obdoba motivu *H506.10 Zkouška důvtipu: najít vztahu mezi třemi špalíky* (v orig. *Test of resourcefulness: to find relationships among three sticks*). Sedmou zkouškou je vrátit se z oslavy potmě do svých příbytků, což Mgar se svými společníky vyřeší pomocí značek na dveřích v paláci. Tento motiv by mohl patřit do skupiny *R135 Opuštěné děti (žena atd.) najdou cestu zpět po stopách (drobečky, zrna, kamínky)*.⁹¹ V rámci osmé zkoušky musí jednotlivé delegace vybrat princeznu mezi třemi sty dívkami. To je motiv *H324 Soutěž nápadníků: výběr princezny mezi stejně oděnými* (v orig. *Suitor test: choosing princess from others identically clad*), při čemž Mgarovi poradí služebná. Mgar se nejdříve pojistí proti tomu, aby se o její pomoci nikdo nedozvěděl pomocí astrologie (podrobněji viz podkapitola 4.3) a poté dostane radu, jak princeznu pozná (verše k rozeznání princezny viz příloha č. 1).⁹² Zajímavým etnologickým detailem je zmínka o tom, že Mgar princeznu zachytil a vytáhl z řady dívek hrotem šípů, což by mohlo odkazovat ke zvykům spojeným v Tibetu se svatbou (srovnej Karmay 1998, str. 148, 151-152).

Další část příběhu se skládá z veršů, ve kterých tibetští vyslanci chválí svého krále, princezna nařiká nad svým osudem a císař ji uklidňuje a dává ji ponaučení. Zde patrně folklorní motivy k rozeznání nejsou, mohlo by však jít o vliv jiného folklorního žánru. Podobné jsou například čínské svatební nářky (srovnej Yuk-Ying Ho 2005). Poté tibetská delegace odjíždí, ministr Mgar však musí zůstat v Číně jako rukojmí. Osvobodí se tak, že

⁹⁰ Takovou zkoušku uvádí Shelton v příběhu o chytré ženě vesnického předáka (Shelton 1925, str. 76-77).

⁹¹ V orig. *Abandoned children (wife, etc.) find way back by clue (bread-crumbs, grain, pebble, etc.)*. V indickém folkloru se vyskytuje asi sedm variant tohoto motivu.

⁹² Zajímavé je, že ve zmíněných verších rozeznává ministr princeznu mj. podle oděvu, kdežto v Rgyal rabs gsal ba'i me long (Sørensen 1994, str. 225) je jasně řečeno, že princezna se neliší od ostatních dívek velikostí (tib.: *che*), krásou (tib.: *legs*), elegancí (tib.: *bzang*) ani oděvem.

předstírá nemoc způsobenou hněvem ochranných božstev Tibetu a třikrát oklame lékaře, který zkoumá jeho puls. Čínský císař si jej velmi považuje, a proto mu splní přání obětovat božstvům. Snad jde o variantu motivu *K550 Útěk pomocí falešné prosby* (v orig. *Escape by false plea*). Mgar se pomstí špatnými radami, pošle svým přátelům vzkaz v „obrácené řeči“ (tib.: *log pa'i skad*), což odpovídá motivu *H580 Záhadné výroky* (v orig. *Enigmatic statements*) a uteče svým strážcům, které opije. Pak Tibetané uprchnou i s čínskou princeznou do své vlasti.⁹³

Lze konstatovat, že motivy vyskytující se v popsaném příběhu jsou převážně ze dvou různých skupin Thompsonovy klasifikace. Jde o skupiny *H Zkoušky* (v orig. *Tests*) a *J Moudrý a hloupý* (orig. *The Wise and the Foolish*), z nichž jen část souvisí přímo se získáním nevěsty. Společným znakem popsaných motivů je souvislost s určitou moudrostí, či spíše lstivostí a bystrostí, díky které tibetský ministr obstojí ve zkouškách a oklame nepřítele. Pozoruhodné je, že k úspěšnému splnění zkoušek nedochází většinou pomocí nadpřirozených sil hrdiny či nadpřirozených pomocníků, ale přirozeně (logickou úvahou a lstí). Co se týče geografického výskytu motivů, je u *H506.4* doložen výskyt v Japonsku a u *H1141*, *H1142*, *J1171.4*, *H506.10* a *H580* je doložen výskyt v Indii a u *H324* v Indii, Číně i Japonsku. Bylo by ale pravděpodobně chybou, činit z těchto náznaků nějaké závěry. Pro japonský folklor se totiž nepoužívá systém ATU (Luffer, v tisku, str. 3), v rámci čínského folkloru je ATU patrně silně zkreslující a tibetský folklor je z hlediska folklorní komparistiky prakticky neprozkoumaný.⁹⁴ V tomto kontextu asi není možné vyslovit lákavou teorii o tom, že folklorní motivy v tibetských kronikách jsou ovlivněny převážně indickými folklorními motivy, protože vznikly v době, kdy kulturní vliv Číny v Tibetu oproti královské době značně poklesl.

4.4 Má folklor spojený s klanem Mgar vztah k eposu o Gesarovi?

V rámci popsaného folkloru je možné zamyslet se z hlediska folklorní komparistiky nad souvislostí folkloru spojeného s klanem Mgar (respektive s aliančním sňatkem krále

⁹³ Pozoruhodné je i překročení hranice, kde se skupina s princeznou zdržela několik měsíců při čekání na ministra Mgara a postavila sochu, vodní mlýn a obdělávala pole. Čínskou hranici mohli překročit až po usmíření hněvu čínských božstev (viz Sørensen 1994, str. 240-242; Kolmaš 1998, str. 113-114).

⁹⁴ Thompsonův katalog folklorních motivů obsahuje pouze jeden odkaz na Tibet a to v rámci motivu *B122.1. Pták jako rádce* (v orig. *Bird as adviser*). Patrně jde o motiv indického původu, protože je zde odkazováno na von Schiefnera (1906).

Srong btsan sgam poa) a eposu o Gesarovi.⁹⁵ Tato souvislost je někdy zmiňována či naznačována v tibetanistické literatuře (Hermann 1990, str. 498; Lianrong 2001, str. 333; Samuel 2005, str. 177; Paul 1989, str. 251) a někteří badatelé (Roerich, Francke) – zvláště pokud studovali ladacké verze eposu o Gesarovi – se domnívali, že mezi životem Gesara a životem krále Srong btsan sgam poa existují určité paralely, které pak mohou mít vliv na kulturu. Oba panovníci například získali čínskou manželku v určitém typu soutěže (v ladackých verzích eposu se dokonce jedna z manželek jmenuje Gyasa⁹⁶; viz Paul 1989, str. 251) a vedli úspěšné výboje. Roerich (Hermann 1990, str. 498) na jejich základě dokonce zkouší datovat příběh o Gesarovi a předpokládá, že pochází ze 7. století ze severovýchodního Tibetu. Damdinsüren (1957, str. 184) považoval zmínky o Gesarovi v rámci folkloru spojeného s misí ministra Mgara za důkaz Gesarovy existence jakožto historické postavy. Se získáním čínské manželky pro kulturního hrdinu se lze setkat i u Namujců ze S'-čchuanu (Lakhi et al. 2009, str. 168).

Úvahy o jisté podobnosti osudu Gesara a Srong btsan sgam poa mohou být založeny na třech paralelách. První z nich je fakt, že oba panovníci byli vládci, úspěšnými vojevůdci a kulturními hrdiny v rámci svého národa či státu. U Srong btsan sgam poa o tom ve světle údajů uvedených výše není pochyb, u Gesara je to patrné v ladackých verzích.⁹⁷ Druhou paralelou je získání nevěsty v „soutěži nápadníků“ a třetí výskyt (a možná i vznik) obou příběhů na podobném území.

Z hlediska folklorní komparistiky se však paralely nejeví jako dostatečně přesvědčivé. Postava panovníka-hrdiny je rozšířena ve folkloru velké části světa a tato paralela je tedy více než obecná. Pokud jde o získání nevěsty, tak způsob, jak ji získal Gesar se značně liší od způsobu, jakým byla získána čínská princezna pro krále Srong btsan sgam poa. Rozdíl je především ve funkcích jednajících osob (Propp 2008, str. 66). Ty se liší hlavně v rámci okruhu jednání hrdiny, kterým je v rámci příběhu o svatbě Srong btsan sgam poa nikoli panovník sám (ten se pohybuje pouze v okruhu jednání odesilatele), ale ministr Mgar, jenž plní „těžký úkol“. Dále se liší i zadavatel „těžkého úkolu“, v případě Gesara je to sama princezna 'Brug mo a v případě Mgara je to princeznin otec. Nahlížíme-li tedy na tento

⁹⁵ Vzhledem k charakteru práce je psáno Gesar dle tibetského Ge sar (např. Gling ge sar rgyal po; viz Karmay 1998, str. 473). V pracích psaných mongolisty (např. Kiripolská 1994) je psáno Geser, což odráží vokální harmonii mongolštiny.

⁹⁶ V citovaném textu není uvedena transkripce, která je pravděpodobně *rgya bza'*.

⁹⁷ Vliv eposu o Gesarovi na manželství v Ladaku údajně popisuje dizertační práce Marie Phylactou *Household Organisation and Marriage in Ladakh Indian Himalaya* z roku 1989, kterou nemá autor této práce k dispozici. Na spojitost příběhu o získání princezny Wen-čcheng se svatebními zvyky v Ladaku a Zanskaru poukazuje Kerihuel (2011, str. 115).

folklor metodou V. J. Proppa, nemůžeme srovnávat Gesara a Srong btsan sgam poa, protože jsou to postavy s jinými funkcemi. Srong btsan sgam po, jakkoli je významný je pouze „odesílatel“, kdežto „hrdina“ je z hlediska folkloristiky ministr Mgar, respektive Gesar. Princezna Wen-čcheng patří dle Proppa do kategorie „princezna nebo cena“, čínský císař je „princeznin otec“ a tím i zadavatel úkolů. V případě princezny 'Brug mo „princezna nebo cena“ splývá s postavou zadavatele „obtížného úkolu“. Taková volba ženicha samotnou princeznou (případně kšatrijskou dcerou) pomocí soutěže nápadníků se v sanskrtském folkloru označuje jako svayamvara. Z hlediska Proppovy teorie o morfologii pohádky, nevypadá druhá paralela příliš přesvědčivě.

Celou věc lze ještě posoudit z hlediska klasifikace folklorních motivů. Pro tento účel je – jak bylo uvedeno výše – nejvhodnější práce S. Thompsona (1955-8), která v oddílu *H Tests* obsahuje motivy *H310-H359 Suitor Tests*. Sem patří i motivy týkající se obou srovnávaných syžetů. V chytrých činech ministra Mgara jasně rozeznáme motivy: *H328.1 Soutěž nápadníků: odolání opilosti po nemírném pití* (v orig. *Suitor test: resisting intoxication after much drinking*); *H324 Soutěž nápadníků: výběr princezny mezi stejně oděnými* (v orig. *Suitor test: choosing princess from others identically clad*); *H327 Zkouška nápadníka: Chytrost a učenost* (v orig. *Suitor test: cleverness and learning*). Gesar naopak obstál v těchto testech: *H326.1.2. Zkouška nápadníka: lukostřelecké schopnosti* (v orig. *Suitor test: skill in archery*) či *H331.4 Soutěž nápadníků: střelba* (v orig. *Suitor contest: shooting*) a *H331.6 Soutěž nápadníků: zápas* (v orig. *Suitor contest: wrestling*). I když je třeba mít na paměti, že zmíněné systémy pro rozbor a popis folkloru byly vyvinuty především pro folklor indoevropský, zdá se, že se příběhy o Gesarovi a Srong btsan sgam poovi z hlediska folklorní komparistiky poněkud míjejí.

Motivem, který je skutečně velmi podobný až shodný v obou syžetech, je motiv oklamání věštce či překažení věštby (*D1812.6. Power of prophecy lost* nebo *D1740. Loss of magic power*) schováním osoby pod nádobu a jejím obklopením určitými předměty. Ten, kdo provádí věštbu pak, buď nedůvěřuje jejímu výsledku (čínští jasnovidci), nebo získá mylný dojem o osudu hlavního hrdiny (Gesarovi nepřátelé). V mongolské verzi eposu o Gesarovi Arlan schová Gesara do jámy pod ohniště, přiklopí jej kamenem, položí na něj pruh látky s mantrou mani, přikryje suchou a čerstvou trávou, na to postaví kotlík s vodou a pery ptáků a na uši kotlíku přiváže stužku z červených a bílých nití (Kiripolská 1994, str. 115). V tibetské verzi 'Brug mo schová Gesara do jámy pod ohniště, přiklopí jej měděným kotlem a okolo

rozhodí proutí. Gesarův nepřítel⁹⁸ pak provede věštbu.⁹⁹ Výsledkem věštby je, že Gesar je na tmavém místě, zavalen kamenem, vyrostla na něm dvojí tráva a na tom místě je jezero s mnoha ptáky (mong. verze, Kiripolská 1994, str. 116), nebo že Gesar je na tmavém místě, kde nefouká vítr v měděném kotli a mezi červy (ladac. verze, Paul 1989, str. 253). Věšticí nepřítel dojde k názoru, že Gesar je již mrtev (mong. verze), respektive, že je v pekle (lad. verze).

Podobný postup použil ministr Mgar při svém pobytu v Číně když chtěl, aby mu jeho bytná prozradila, jak pozná princeznu Wen-čcheng, aniž by to bylo možné zjistit věštbou. Položil na zem tři krbové desky, na ně postavil kotel plný vody, do ní nasypal peří, kotel přiklopil červeným záklopem a posadil na něj svou bytnou, na hlavu jí dal hrnec se sítkou a do úst měděnou trubičku. Když se čínský císař po Mgarově útěku tázal astrologů, kdo vyrazil tajemství jak poznat princeznu, řekli mu astrologové, že viděli jezero nad třemi horami, na něm ptáky a nad tím červenou pláň se ženou, která měla hlavu velkou jako tělo, tělo i hlavu měla pokryté očima a rty z mědi (Kolmaš 1998, str. 112). I když je tento motiv oklamání věšticího nepřítele – na rozdíl od motivů zmíněných dříve – až pozoruhodně shodný, nelze vyloučit, že jde o náhodnou shodu či shodu danou kulturně. Ostatně folklor etnik žijících v oblasti Kukunoru se zřejmě mohl po staletí ovlivňovat a z tohoto hlediska není shoda jednoho motivu příliš přesvědčivá.

Kromě folklorně komparatistických námitek proti paralele při získávání nevěsty v eposu o Gesarovi a příběhu ministra Mgara, které odkazují na neshody při snaze o folklorně komparatistické zhodnocení, je možné vznést i námitku logickou. Mezi oponenty ministra Mgara byli i ministři „Gesara – krále války“ (tib.: *Ge sar dmag gi rgyal po*), což by mohlo vypovídat o určité protichůdnosti obou syžetů, která je tím zajímavější, že by mohly mít podobný kulturní význam (viz Samuel 2005, str. 177 a 186). Na tom, že Gesar se prostřednictvím svých vyslanců dostal do sporu se Srong btsan sgam *poem*, jenž je historicky doloženým a významným vládcem, je také založena Damdinsürenova argumentace, že Gesar je doložen v historických zdrojích (i když silně ovlivněných folklorem nebo čistě folklorních) a může tak být vyslovena hypotéza o jeho existenci jako historické postavy, případně může být lokalizováno území, kde vládl. Je však třeba mít na paměti, že logika ve folkloru nehraje zásadní roli, ale vzhledem k tomu, že při podrobnějším zkoumání se syžety spojené s

⁹⁸ V mongolských verzích mangas, v tibetských Lutzen. Z hlediska folkloristiky půjde zřejmě o různé formy obrů a tedy o motiv G535 *Žena uvězněná v domě obra pomáhá hrdinovi* (v orig. *Captive woman in ogre's house helps hero*).

⁹⁹ V mongolských verzích šňůrou, v tibetských zřejmě kostkami (tib.: *mo*).

Gesarem a králem Srong btsan sgam poem, respektive jeho ministrem, nejví jako logicky ani folklorně příbuzné, je možné prohlásit, že se užší souvislost mezi sňatkem krále Srong btsan sgam poa, a tím i s rodem Mgar, a hrdinským eposem střední Asie, zvláště pak eposem o Gesarovi, jeví z hlediska folklorní komparistiky jako stěží prokazatelná. Určitá širší souvislost, jako např. rodinné vztahy (zvláště význam strýce), věštby, výboje, alianční sňatky, pak může být dána spíše podobným kulturním prostředím. Zajímavá by mohla být úvaha o tom, zda příběh tibetského krále a jeho ministra není snahou vymezit se proti již existujícímu folkloru spojenému s jinými kulturními hrdiny.

4.5 Folklor v dějinách, nebo dějiny ve folkloru?

V předchozích částech práce jsou popsány historicky doložené události z 2. poloviny 7. století. Je ale třeba přiznat, že – zvláště pokud jde o dobové zdroje – nejsou popsány natolik detailně, aby tento popis blíže vysvětloval to, proč zrovna tyto události později prošly jakousi „folklorizací“. Do výkladu o dějinách se tak dostaly motivy, které jsou zjevně folklorního původu a z jednotlivých historických postav se stali folklorní a kulturní hrdinové.

Fakt, že původní vcelku stručný historický záznam, na sebe časem navázal různé folklorní motivy lze vysvětlit tak, že základní příběh se rámcově podobal již existujícímu folkloru. Situace, kdy hrdina získá nevěstu v soutěži, je (minimálně v indoevropském prostředí) předmětem řady typů folklorních příběhů.¹⁰⁰ Lze se domnívat, že příběh o moudrém králi Srong btsan sgam poovi, bystrém ministru Mgarovi a krásné princezně Wenčcheng nespadá pod žádný z typů popsaných ve stávajícím systému ATU, ale je směsí různých folklorních motivů řazených Thompsonem do různých skupin. To by – je-li systém klasifikace folklorních motivů relevantní pro folklor Tibetu – mohlo vypovídat o dodatečném spojení jednotlivých motivů s daným historickým pozadím. Snad zde „folklorizací dějin“ vznikl nový typ, který Kerihuel označuje jako „the legends of the *rgya bza' bal bza'* type“ (Kerihuel 2011, str. 113).

V čistě folklorních žánrech, jichž cílem jistě nebylo popisovat historii, jsou historické postavy spíše zachyceny náhodou na základě své podobnosti s již existujícími folklorními hrdiny. Jde tedy o jakési „dějiny ve folkloru“ (srovnej Liangrong 2001, str. 334). Na rozdíl od toho má příběh spojovaný se sňatkem krále Srong btsan sgam poa opačnou tendenci, tedy

¹⁰⁰ K soutěži nápadníků odkazují např. tyto typy dle ATU: 301D, 305, 306, 317, 329, 402, 425A, 425B, 425D, 577, 863, 653A, 853A, 850, 610, 570, 852, 559, 571, 945, 851, 853, 530, 2031, 900C. Podrobněji viz ATU, část III, str. 160, 240, 256.

postupnou akceptaci folklorních motivů do historických událostí, které si však zachovávají místní a časovou souvislost. Jde tedy o „folklor v dějinách“.

Otázkou, která patrně nebude nikdy zodpovězena, je, do jaké míry šlo o domácí folklorní motivy využívané při šíření buddhismu v Tibetu ve snaze spojit náboženství s významnými postavami dějin a kdy se příběhy spojené se Srong btsan sgam *poem*, princeznou Wen-čcheng a ministrem Mgarem staly folklorem v pravém slova smyslu.

5. ZÁVĚREM

Na základě výše popsaných historických událostí, etnologických a folkloristických postřehů, lze alespoň stručně shrnout příčiny vzestupu klanu Mgar a případně jeho obliby ve folkloru či literatuře. Klan patřil mezi úřednickou aristokracii, která patrně již existovala, nebo se ustavovala na začátku královské doby a poprvé využil své příležitosti v rámci navazování diplomatických styků s Čínou. Získání čínské nevěsty pro tibetského krále znamenalo vstup Tibetu do dobové mezinárodní politiky daného regionu. Mgar stong rtsan yul zung také dokázal udržet s Čínou víceméně dobré vztahy. Kromě toho byl on sám i jeho synové byli schopnými vojevůdci a po zajištění připojení území sousedících s centrálním Tibetem začali výrazně a úspěšně expandovat. V tom měli i strategickou výhodu, která spočívala v možnosti snadno odříznout čínské jednotky od spojení s jejich vlastní v rámci severní větve Hedvábné stezky.¹⁰¹ Čína kromě oblasti Tarimské pánve musela válčit i v Koreji, byla ohrožována Turkity a vnitropolitická situace v Číně také nebyla ideální. Za intenzivní expanzi však musel Tibet platit výrazným zhoršením vztahů s Čínou, jež postupně začala s pomocí Turkitů tibetský vliv v Tarimu omezovat. Cestou k obnovení vztahů mohl být druhý alianční sňatek, který se však zástupcům klanu Mgar již nepodařilo zprostředkovat. To definitivně rozhodlo o pádu celého klanu. Kromě zmíněných událostí mělo na vývoj moci i pád klanu Mgar vliv něco, co přes veškerou snahu o racionalitu asi nelze označit jinak než náhoda. Dva tibetští panovníci¹⁰² za sebou zemřeli v poměrně nízkém věku a v době, kdy k úmrtím tibetských panovníků došlo, byli podobně postiženi i političtí konkurenti Tibetu,¹⁰³ což umožnilo relativně dlouhé regentství klanu Mgar bez výraznější politické destabilizace, které ukončil až mladý ambiciózní panovník Khri 'dus srong, jenž začal systematicky likvidovat své mocenské konkurenty, mezi nimiž klan Mgar bezpochyby vynikal.

Příčina obliby klanu Mgar ve folkloru i literatuře, které se těší zvláště Mgar stong btsan yul zung, je patrně trojí. Jednak příběh ministra Mgara zřejmě připomíná některé folklorní útvary, kde se člověk z méně známého rodu díky svým schopnostem povznese až do nejvyšších státních funkcí, získá pro svého panovníka ruku princezny a zastává svůj úřad s takovou horlivostí a úspěchem, že se stát jeho pána stane velmocí. Dále pak je ministr i jeho

¹⁰¹ Přístup Číny do Tarimské pánve byl omezován z jihu Tibetany a ze severu Turkity, což Čína řešila jednak postupnou pacifikací Turkitů a dále pak útokem směřujícím do oblasti Kukunoru.

¹⁰² Gung srong gung brtsan zemřel patrně v roce 646 a Khri mang slon v roce 677.

¹⁰³ Srong btsan sgam po a Tchaj-cung zemřeli v letech 649-650, v roce 683 zemřeli zároveň vládci Číny (Kao-cung) a Arabského chalífátu (Jazíd I.).

panovník spojen s dobou, kdy Tibet dosahoval jednoho z maxim své moci a slávy, což mohlo mít význam v kontextu doby politické nestability, kdy snad tento folklor vznikl. V průběhu času získal příběh kromě dvou zmíněných rysů i náboženský charakter a zobrazuje i buddhistického panovníka, jeho manželku jako božstva.¹⁰⁴

Na závěr je nutné podotknout, že autor této práce si uvědomuje její neúplnost. Jde o práci bakalářskou, již cílem je získat alespoň základní přehled o dané problematice a zamyslet se nad popisovanými událostmi z hlediska dějin, antropologie příbuzenství a folklorní komparistiky. Téma poskytuje značný prostor pro další úvahy o dějinách, folkloru i kulturní antropologii centrální Asie a jeho komplexní zhodnocení by prakticky vyžadovalo provést jednak podrobnou rešerši v odborné literatuře,¹⁰⁵ soustavnější studium primárních zdrojů k dějinám centrální Asie, a dále pak terénní výzkum zaměřený minimálně na folklor Amda. Kromě toho by při podrobnějších úvahách o tibetském folkloru bylo třeba popsat jeho žánry a vypracovat metodiku pro jeho třídění.

¹⁰⁴ Srong btsan sgam po je emanací bódhisattvy Avalókitéšvary (tib.: Sphyan ras gzigs, hk.: *avalokitezvara*), princezna Wen-čcheng emanací Bílé Táry (tib.: Sgröl dkar). Například ve vydání kroniky *Ma ñi bka' 'bum* z roku 2010 je hned za tiráží obrázek Srong btsan sgam poa s nápisem *chos rgyal srong btsan sgam po la phyag 'tshal lo/*, což znamená „klaním se dharmařádžovi Srong btsan sgam poovi“. Slovo *phyag 'tshal* znamená doslova složit ruce (při vykonávání prostrací).

¹⁰⁵ Autor této práce neměl dosud možnost ani čas se podrobněji seznámit s některými díly autorů, jako jsou např.: Géza Uray, Helga Uebach, Zuiho Yamaguchi, Giuseppe Tucci, Dieter Schuh, Maria Phylactou, Gabriella Molè, Stith Thompson a Jonas Balys.

BIBLIOGRAFIE

Primární zdroje

- Rgya bza' bal bza'i rnam thar*. 2000. Bod ljong mi dmangs dpe skrun khang
- Chab 'gag rdo rje tshe ring. *Ngag rgyun*. 2006. Lan kru'u: Kan su'u mi rigs dpe skrun khang.
- Dung dkar blo bzang 'phrin las. 2002. *Dung dkar tshig mdzod chen mo*. Krung go'i bod rig-pa dpe skrun khang.
- Mtsho sngon mang tshog sgyu rtsal* 97/2, 2007

Sekundární zdroje

- Bacot, Jacques. 1940. *Documents de Touen-houang relatifs à l'histoire du Tibet*. Paris: Paul Geuthner.
- Beckwith, Christopher I. 1987. *The Tibetan Empire in central Asia: a history of the struggle for great power among Tibetans, Turks, Arabs, and Chinese during the early Middle Ages*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Benson, Sandra. 2001. *English-Tibetan Folk Tale Reader*. Chengdu: China-Chengdu Audio Press.
- Buffetrille, Katia. 1999 „The Blue Lake of A mdo and Its Island: Legends and Pilgrimage Guide.“ In *Sacred spaces and powerful places in Tibetan culture: a collection of essays*, editor Toni Huber, str. 105-124, Dharamsala: Library of Tibetan Works and Archives.
- Buffetrille, Katia. 2002. „May the New Emerge from the Ancient! May the Ancient Serve the Present! The Gesar Festival of Rma chen (A mdo 2002).“ *The Tibet Journal* 3-4: str. 523-554.
- Buffetrille, Katia. 2004. „Pilgrimage and Incest: the Case of Chorten Nyima (mChod rten nyi ma) on the Tibeto-Sikkimese Border.“ *Bulletin of Tibetology* 1: str. 5-38.
- Bushell, Stephen, W. 1880. „The Early History of Tibet. From Chinese Sources“ *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* XII: str. 435-464.
- Cabezón, José Ignacio, a Roger R. Jackson. 1996. *Tibetan literature: studies in genre*. Ithaca, N.Y.: Snow Lion.
- Čhöphel, Norbu. 2001. *Tibetské lidové příběhy*. Praha: Argo.

- Damdinsüren, Tsendiin. 1957. *Istoričeskije korni Geseriady*. Moskva: Izdatel'stvo Akademii nauk SSSR.
- Dawa, Taši et al. 2006. *Vábení Kailásu: moderní povídky z Tibetu*. Praha: DharmaGaia, 2006.
- Diemberger, Hildegard, a Wangdu, Pasang. 2000. *dBa' bzhed*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Dotson, Brandon. 2004. „A Note on Žaň: Maternal Relatives of the Tibetan Royal Line and Marriage into Royal Family.“ *Journal Asiatique* 1–2: str. 75-99.
- Dotson, Brandon, a Guntram Hazod. 2009. *The Old Tibetan annals: an annotated translation of Tibet's first history*. Wien: Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Dotson, Brandon. 2007. „Divination and Law in the Tibetan Empire: the role of dice in legislation of loans, interest, marital law and troop Conscription.“ In *Contributions to the Cultural History of Early Tibet*, editoři Brandon Dotson a Matthew Kapstein, str. 3-77. Leiden: Brill.
- Feng, Han-Chi. 1967. *The Chinese kinship system*. Cambridge (Mass.): Harvard Univ. Press.
- Goldstein, Melvyn, C. 1987. „When Brothers Share a Wife.“ *Natural History* 3: str. 99-102.
- Grist, Nicky. 1990. „Land Tax, Labour and Household Organisation in Ladakh.“ In *Wissenschafts-geschichte und gegenwärtige Forschungen in Nordwest-Indien*. editoři Gudrun Meier a Lydia Icke-Schwalbe, str. 129-140. Dresden: Museum für Völkerkunde.
- Gulik, Robert van. 2009. *Sexuální život ve staré Číně*. Praha: Academia.
- Haarh, Erik. 1969. *The Yar-lun' Dynasty A study with particular regard to the contribution by myths and legends to the history of ancient Tibet and the origin and nature of its kings*. København: Gad.
- Harvilahti, Lauri. 1996. „Epos and National Identity: Transformations and Incarnations.“ *Oral Tradition* 1: str. 37-49.
- Heissig, Walther. 1996. „The Present State of the Mongolian Epic and Some Topics for Future Research.“ *Oral Tradition* 1: str. 85-98.
- Hill, Nathan, W. 2006. „The Old Tibetan Chronicle - Chapter I.“ *Revue d'Etudes Tibétaines* 10: str. 89-101.
- Hill, Nathan, W. 2008. „Verba Moriendi in Old Tibetan Annals“ *Medieval Tibeto-burman Languages* III: str. 71-86.
- Hladíková, Kamila 2009. „Akhu Tönpa, Bramborský a ti druzí“ In *Postava šibala v asijské slovesnosti*. editor Lucie Olivová, str 17-29. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

- Jewett, Eleanore Myers. 1922. *Wonder tales from Tibet*. Boston: Little, Brown, and company.
- Jisl, Lumír. 1997. „The Orchon Türks and Problems of the Archeology of the Second Eastern Türk Kaghanate.“ *Annals of the Náprstek Muzeum* 18: str. 1-105.
- Kapstein, Matthew. 2006. *The Tibetans*. Malden, MA: Blackwell Pub.
- Karmay, Samten G. 1998. *The arrow and the spindle: studies in history, myths, rituals and beliefs in Tibet*. Kathmandu: Mandala Book Point.
- Kerihuel, Thomas. 2011. „*The Early History of Mgar: When History Becomes Legend*.“ *Revue d'Etudes Tibétaines* 21: str. 105-121.
- Kiripolská, Marta. 1994. *Chán Geser, vládce desíatich svetových strán: príbehy zo starého Tibetu, ako si ich rozprávali Mongoli*. Praha: DharmaGaia.
- Kolmaš, Josef. 1998. *Zrcadlo králů: tibetská kronika 14. století*. Praha: Vyšehrad.
- Kolmaš, Josef. 2010. *Slovník tibetské literatury*. Praha: Libri.
- Kvaerne, Per. 1995. *The Bon religion of Tibet: the iconography of a living tradition*. Boston: Shambhala.
- Laki, Libu et al. 2009. *China's Namzi Tibetans: Life, Language and Folklore* (Asian Highlands Perspectives Volume 2A). Xining City: Plateau Publications.
- Liangrong, Li. 2001. „History and the Tibetan Epic Gesar“ *Oral Tradition* 16/2: str. 317-342.
- Liščák, Vladimír. 2000. *Čína, dobrodružství hedvábné cesty: po stopách styků Východ-Západ*. Praha: Set out.
- Liščák, Vladimír. 2008. *Dejiny Číny, Taiwanu a Tibetu v datech*. 1. vyd. ed. Praha: Libri.
- Luffer, Jan. 2012. „Klasifikace a katalogy asijských lidových vyprávění.“ v tisku.
- Martin, Dan. 1997. *Tibetan histories: a bibliography of Tibetan-language historical works*. London: Serindia.
- McKay, Alex. 2003. *The history of Tibet*. London: RoutledgeCurzon.
- Murphy, Robert Francis. 1998. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Nagano, Sadako. 1994. „A note on the Tibetan kinship terms khu and zhang.“ *Linguistics of the Tibeto-burman Area* 17.2: str. 103-115.
- Nithani, Sadhana. 2006. Review of *The Types of International Folktales: A Classification and Bibliography, Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson* by Hans-Jörg Uther. *Asian Folklore Studies* 65/1: str. 97-98.
- O'Connor, William, F. T. 1907. *Folk tales from Tibet, with illustrations by a Tibetan artist and some verses from Tibetan love-songs*; 2. ed. London: Hurst and Blackett.

- Paul, Robert A. 1989. *The Sherpas of Nepal in the Tibetan cultural context: The Tibetan symbolic world : a psychoanalytic exploration*. Delhi: M. Banarsidass.
- Propp, Vladimir Jakovlevič. 2008. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H & H.
- Richardson, Hugh, E. 1965. „How old was Srong-brtsan Sgam-po.“ *Bulletin of Tibetology* 2/1: str. 5-8.
- Richardson, Hugh, E. 1967. „Names and Titles in Early Tibetan Records.“ *Bulletin of Tibetology* 4/1: str. 5-20.
- Richardson, Hugh, E. 1985. *A corpus of early Tibetan inscriptions*. London: Royal Asiatic Society.
- Richardson, Hugh, E. 1990. „The Mgar Family in Seventh Century Tibet.“ In *Reflections on Tibetan culture: essays in memory of Turrell V. Wylie*, editoři Lawrence Epstein, a Richard Sherburne, str. 49-57. N. Y., USA: E. Mellen Press.
- Roerich, George. 1976. *The blue annals*. 2d ed. Delhi: Motilal Banarsidass.
- Samuel, Geoffrey. 2005. *Tantric revisionings: new understandings of Tibetan Buddhism and Indian religion*. Aldershot, Hants, England: Ashgate.
- Shakabpa, Tsepon W. D.. *Dejiny Tibetu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008.
- Shelton, A. L., a Flora Beal Shelton. 1926. *Tibetan folk tales*. St. Louis, Mo.: United Christian Missionary Society.
- Schiefner, Anton von. 1906. *Tibetan tales: Derived from Indian sources. Transl. from the Tibetan of the Kah-gyur by F. Anton von Schiefner. Done into Engl. from the German, with an introd. by W. R. S. Ralston*. London: Kegan Paul, Trench, Trübner.
- Skupnik, Jaroslav. 2010. *Antropologie přibuzenství: přibuzenství, manželství a rodina v kulturně antropologické perspektivě*. Vyd. 1. ed. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Slobodník, Martin. 2006. „The Chinese Princess Wencheng in Tibet: A Cultural Intermediary between Facts and Myth.“ *Trade, Journeys, Inner- and Intercultural Communication in East and West (up to 1250)*, editoři M. Gálik, a T. Štefanovičová, str. 267-276. Bratislava: Lufema.
- Snyder, Jeanette. 1979. „Preliminary Study of the Lha mo.“ *Asian Music (Tibet Issue)* 10/2: str. 23-62.
- Stein, Rolf Alfred. 1972. *Tibetan civilization*. Stanford, Calif.: Stanford University Press.
- Sørensen, Per K. 1994. *The mirror illuminating the royal genealogies: Tibetan Buddhist historiography : an annotated translation of the XIVth century Tibetan chronicle : rGyal-rabs gsal- ba'i me-long*. Weisbaden: Harrassowitz.

- Kevin, Stuart. 2007. *Tibetan-English folktales*. Spokane, WA, U.S.: Plateau Pub.
- Thompson, Stith. 1955-58. *Motif-index of folk-literature; a classification of narrative elements in folktales, ballads, myths, fables, mediaeval romances, exempla, fabliaux, jest-books, and local legends..* Rev. and enl. ed. Bloomington: Indiana University Press.
- Vostrikov, Andrej I. 1994. *Tibetan historical literature*. Surrey: Curzon Press.
- Walter, Michael L. 2009. *Buddhism and empire the political and religious culture of early Tibet*. Leiden: Brill.
- Warner, Cameron D. 2011. „A Miscarriage of History: Wencheng Gongzhu and Sino- Tibetan Historiography.“ *Inner Asia* 13/ 2: str. 239-264.
- Wylie, Turrel. 1959. „A Standard System of Tibetan Transcription.“ *Harvard Journal of Asiatic Studies* 22: str. 261-267.
- Yoshiro, Imeda. 2008. „The Provenance and Character of Dunhuang Documents.“ *The Memoirs of the Toyo Bunko* 66: str. 81-102.
- Yuk-Ying Ho. 2005. „Bridal Laments in Rural Hong Kong“ *Asian Folklore Studies* 64/ 1: str. 53-87.
- Zhao, George Qingzhi. 2008. *Marriage as political strategy and cultural expression: Mongolian royal marriages from world empire to Yuan dynasty*. New York: Peter Lang Pub.

Slovníky

- Bell, Charles Alfred. 1920. *English-Tibetan colloquial dictionary*. 2d ed. Calcutta: Bengal secretariat book depot.
- Das, Sarat Chandra. 1902. *A Tibetan-English dictionary with Sanskrit synonyms*. Calcutta: Bengal Secretariat Book Depot.
- Goldstein, Melvyn C., and Nganwangthondup Narkyid. 1984. *English-Tibetan dictionary of modern Tibetan*. Berkeley: University of California Press.
- Goldstein, Melvyn C., T. N. Shelling, and J. T. Surkhang. 2001. *The new Tibetan-English dictionary of modern Tibetan*. Berkeley: University of California Press.

Jäschke, H. A. 1881. *A Tibetan-English dictionary, with special reference to the prevailing dialects To which is added an English-Tibetan vocabulary*,. London: Routledge & Kegan Paul.

Zhang, Yisun. 1993 *Bod-rgya-tshig-mdzod-chen-mo*. Beijing Shi: Mi-rigs-dpe-skrun-khang.

Elektronické zdroje, slovníky a pomůcky

"BibMe: Fast & Easy Bibliography Maker - MLA, APA, Chicago, Turabian - Free." BibMe: Fast & Easy Bibliography Maker - MLA, APA, Chicago, Turabian - Free.
<http://www.bibme.org> (accessed June 2, 2012).

"Chinese Romanization Converter." On-line Chinese Tools.
<http://www.mandarintools.com/pyconverter.html> (accessed June 2, 2012).

ČÍNSKY.CZ - transkripce (přepis) čínských slov." ČÍNSKY.CZ - informační- server na téma Čína, čínština a čínská kultura. <http://www.cinsky.cz/index.php?page=transkripce&lang=cs> (accessed June 2, 2012).

"The International Dunhuang Project." The International Dunhuang Project. <http://idp.bl.uk/>. (accessed June 8, 2012).

"Internetová jazyková příručka." Internetová jazyková příručka. <http://prirucka.ujc.cas.cz/> (accessed June 7, 2012).

"Monier Williams Online Dictionary." IITS Koeln . <http://www.sanskrit-lexicon.uni-koeln.de/monier/> (accessed June 2, 2012).

"Sanskrit and Tamil Dictionaries." Projekte bei webapps.uni-koeln.de. <http://webapps.uni-koeln.de/tamil/> (accessed June 2, 2012).

"The Tibetan and Himalayan Library." The Tibetan and Himalayan Library.
<http://www.thlib.org/reference/translation-tool/> (accessed June 2, 2012).

TABULKA ČÍNSKÝCH SLOV

česká transkripce	pinyin	znaky
An-si Tu-chu Fu	Anxi Duhu Fu	安西都護府
An-si S'-čen	Anxi Sizhen	安西四鎮
C'-č' Tchung-t'ien	Zizhi Tongjian	資治通鑑
can-pchu	zanpu	贊普
Čchiang	Qiang	羌族
Čou	Zhou	周朝
fū-ma tu-wej	fuma duwei	駙馬都尉
Fu-še Siung	Fushe Xiong	伏闕雄
che-čchin	heqin	和親
jin	yin	姻
Jin-č'-t'ia	Yinzhijia	寅識迦
Kao-cung	Gao Zong	唐高宗
Kuča	Kuqa	庫車
Kung-žen	Gongren	恭仁
Kuo Jou-an Čen	Guo Youan Zhen	郭元振
Leng-čchüan	Lengquan	冷泉
Ta-ling	Daling	大嶺
Li Jou	Li You	李祐
Lu-tung-can	Ludongzan	祿東贊

česká transkripce	pinyin	znaky
Mo-kao	Mogao	莫高
Niou T'in-ta	Niu Jinda	牛進達
pao wang	bao wang	寶王
Pchej Sing-t'ien	Pei Xingjian	裴行儉
siao	xiao	孝
Sung-čou	Songzhou	嵩州
Süe-jen-tchuo	Xueyantuo	薛延陀
šang šu	shang shu	尚書
Tao-cung	Daozong	道宗
Tchaj-cung	Taizong	唐太宗
Tchu-fan	Tufan	吐蕃
Tchu-jü-chun	Tuyuhun	吐谷渾
Tunchuang	Dunhuang	燉煌
t'iou	jiu	舅
waj	wai	外
Wang Čao-t'ün	Wang Zhaojun	王昭君
Wang Jüan-lu	Wang Yuanlu	王圓籙
Wen-čcheng	Wencheng	文成公主
kung-ču	Gongzhu	
Wu Ce-tchien	Wu Zetian	武则天

PŘÍLOHY

Součástí práce jsou čtyři přílohy. Jde o ukázky z tibetské literatury respektive folkloru vybrané s ohledem na časové možnosti při zpracování práce a znalosti autora. Cílem příloh je oživit práci a ukázat alespoň některé žánry a folklorní motivy, jež se v rámci vyprávění o ministru Mgarovi mohou objevovat.

První příloha je překlad veršů z populárního životopisu Srong btsan sgam povy nepálské a čínské nevěsty (tib.: Rgya bza' bal bza'i rnam thrar). Je zde vidět motiv rozeznání princezny Wen-čcheng mezi ostatními dívkami tak, jak je popsán výše v podkap. 4.3.

Ve druhé a třetí příloze jsou krátké narativy zaznamenané v současných sbírkách příběhů. V nich je vidět popis schopností ministra Mgara mimo kontext získání princezny Wen-čcheng tak, jak je popsán v podkap. 4.2.

Čtvrtá příloha je překladem z tibetanistického slovníku (či spíše encyklopedie). Ten sestavil významný tibetský učenec Dung dkar blo bzang 'phrin las (1927-1997), jenž vyučoval na univerzitách v Pekingu i ve Lhase. Zde jsou obzvláště zajímavé zmínky o počtu synů ministra Mgara a jejich osudech.

Příloha č.1

Rgya bza' bal bza'i rnam thrar, Bod ljongs mi dmangs dpe sgrun khang, 2000, str. 30-31.

Příloha obsahuje text a překlad veršů, které pronesl Mgar strong rtsan yul zung předtím, než poznal princeznu Wen-čcheng mezi třemi sty krásnými dívkami a zachytil ji šípem. Překlad je volnější, kvůli snaze o rým v češtině při zachování stejného počtu slabik v češtině i tibetštině.

'di ni shan pa'i bu mo 'dra//
lag pa 'di yi dmar lugs bsam//
de yi gong pa 'dug pa de//
rdza mkhan gcig gi bu mo 'dra//
lag par ser kha mang lugs bsam//
de yi gong pa 'dug pa de//
shing mkhan gcig gi bu mo 'dra//
gyon pa 'di yi skya lugs bsam//
de yi gong pa 'dug pa de//
'khrab mkhan gcig gi bu mo 'dra//
steng gos 'di ni snum lugs bsam//
de yi gong pa 'dug pa de//
phyis mkhan gcig gi bu mo 'dra//
'bring bu 'di yi mang lugs bsam//
de yi gong pa 'dug pa de//
mgar mkhan gcig gi bu mo 'dra//
gos kyi thu ba 'i nag lugs bsam//
de yi gong pa 'dug pa de//
dar 'thag bu mo yin pa 'dra//
dar srab lus la gyon lugs bsam//
de yi gong pa 'dug pa de//
lha gcig kong jo yin pa 'dra//
sku mdog sngo la dmar mdangs chags//
zhal nas u tpa! sngon po ldang//
dri zhim gyu yi sbrang bu 'khor//
mkhur tshos cho lo pa Dma ris//
dpral bar rje btsun sgrol ma 'i mtshan//
so 'tshags dam zhing so zho can//
'phrul chen bu mo gzhan las mdzes//

Ta řeznická dcera je,
že má ruce červené.¹
A ta co vedle ní je,
ta je dcera hrnčířská,
ruce popraskané má.
A pak vedle ní je ta,
co je dcera tesařská,
že na šatech třísky má.
A vedle té sedí ta,
co je dcera zbrojířská,
ta svůj oděv mastný má.
Vedle ní je potom ta,
co je dcera ševcovská,
ta mnoho řemínků má.
A zde vedle ní je ta,
co je dcera kovářská,
ta lem sukně černý má.
A tady je vedle ní,
dcera znalce hedvábí,
ta oděv jemný nosí.
A pak ta vedle ní zde,
božská Kongdžo² asi je,
tělo jasně zelené,
květů vůně z úst jí jde,
tyrkysová včelka kol,
tvář má lotosový tvar,
Táry jméno na čele,
zuby krásně sevřené³,
převtělenka nad jiné.

¹ Gramaticky přesnější překlad by byl:

„Ta vypadá jako dcera řezníka, soudím podle jejích červených rukou.“ Překlady básně na stejné téma viz Kolmaš (1998, str. 102) a Sørensen (1994, str. 227).

² Použitá transkripce dle Kolmaše (1998, str. 100 a dále). Různé tibetské podoby jména princezny Wen-čcheng uvádí Haarh (1969, str. 53).

³ Fráze *so zho can* by v přesném překladu znamenala „mající bílou tečku na zubu“.

Příloha č. 2

Mtsho sngon mang tshog sgyu rtsal 97/2, 2007, str. 56.

Příloha obsahuje text a překlad krátkého narativu (tib.: *sgrung*). Podobný příběh uvádí i Čhöphel (2001, str. 129-132). Z hlediska klasifikace folklorních typů jde zřejmě o příběh o chytré selské dívce, označený v ATU číslem 875. Tomu by odpovídala i volba motivu patřícímu do skupiny *H1021 Task: construction from impossible kind of material* a jeho kombinace s motivem *H951 Countertasks*. Mgar zde vystupuje spíše okrajově a jeho úkolem je zdůraznit, jak byla dívka chytrá, když dokázala překonat ministra proslulého moudrostí.

blon po mgar gyi mna' ma

blon po mgar la bu zhig yod cing de rig pa ha cang rtal bo yin/de bas dus nam zhig na mgar gyi bsam par/ nga'i bu 'di la mna' ma ha cang grung po zhig bsu dgos 'dug ces bsams/'on kyang de 'dra'i bu mo grung po zhig gang nas kyang rnyed pas/mgar gyis nyin zhig la rang gi bu de la pho lug brgya tham pa sprad de/lug 'di rnams bsha' mi chog btsongs mi chogs gla mi chogs nyin bdun nang de rnams la nas khal brgya bkal nas yong dgos/de min na khyim du log mi chog ces smras nas btang ngo//

bu kho rang tshong ra zhig tu phyin mod/'on kyang nas nyo spyad gang yang med pas/nas khal brgya phar zhog nas rdog gcig kyang thob thams ma byung/ de nas ci bya 'di byed med par lam mdo zhig tu 'ong nas bsam mno gtong bzhin bsdad pa red/nam zhig na bu mo gzhon nu ma zhig thon byung/ mo na red/ khyod de 'dra'i sems pa skyo mdog kha po/dka' ngal gang 'dug shod cig zer/khos lo rgyus bshad pas de la sems khral byed mi dgos/nga la thobs yod zer/lug gi bal breg nas btsongs/de'i rin gyis nas nyos te nas khal brgya bkal nas phyir log btang ba red/kho khyim du slebs pa na phas dris par/ji ltar gyur pa'i lo rgyas rnams sba gsang med par bshad/phyi nyin phas bu bos nas slar yang bshad rgyur/kha snag khyod kyis lug gi bal rnams bregs zin 'dug de ni shin tu ma legs pa zhig byas/da ltar khyod kyis bal bregs zin pa'i lug 'di tsho khrid nas song la da dung nas khal brgya bkal te nyin bdun nang phyir yul la log dgos/de min na khyod rang khyim du yong mi chog ces lab pa red/

de nas bu de yang bskyar tshong ra'i lam gyi bzhi mdo der sgur bsdad pas/sngar gyi bu mo de dang 'phrad pa dang lo rgyus rnams bshad/da ni bal yang med pas nas thob thabs med ces lab pa na/bu mos bsam mno zhig btang rjes smras pa/thabs med pa ga la yong /blo rig yod na thabs shig byed mi thub pa gang yang med zer bzhin mos lug gi rwa co rnams bcad nas/gri

dang snyung bu sogs kyi yu ba bzos/de btsongs pa'i rin gyis nas nyos nas bu rang khyim du bde bar btang ngo //de'i tshe na phas/ khyod la sus bslabs pa yin zhes dris par/bus drang por zhus so//yang blon po mgar gyis bu la smras pa/khyod song nas khyod la slob mkhan bu mo de la 'di ltar lobs/khyod de 'dra'i grung po zhig yin na/ thal ba'i thag pa 'dom pa dgu yod pa zhig bzos la 'dir btang shog ces shod cig gsungs par/bu song nas de ltar smras pas bu mo na re/ngas thal ba'i thag pa 'dom pa dgu yod pa zhig bzo thub na/khyod kyis de bcings thub bam zhes khyod kyi pha la dris nas shog zer ba ltar pha la smras pas/mgar gyis bcings thub par khas blangs so//phyi nyin bu mos rtswa thag 'dom pa dgu yod pa zhig btaT/de rdo leb cig gi steng du 'khyil mer bzhag de la me btang bas thal ba'i thag pa 'dom pa dgu yod pa zhig tu gyur to/bu mos da khyod kyis 'di bcings dgos zhes smras pa dang /blon po mgar gyis de bcings ma nus pas kha skyengs shing yid rab tu mgu nas bu mo de rang gi bu'i mna' mas bsus so zhes grags/

Snacha ministra Mgara

Ministr Mgar měl syna a ten byl velmi hloupý. Proto si jednou Mgar pomyslel: „Můj syn potřebuje získat chytrou nevěstu.“ Nemohl však takovou chytrou dívku nikde najít a tak dal synovi sto beranů a poslal jej [pryč] řka: „Ty berany nesmíš porazit, prodat ani pronajmout a za sedm dní se vrátíš s nákladem sta bušlů ječmene. Pokud ne, domů se nevracej!“ Syn šel na trh, nedokázal však bez koupení místo sto bušlů ječmene získat ani jeden jediný. Poté přišel na křižovatku, kde v zamyšlení usedl. Po jedné z cest přišla mladá dívka mladou dívku, která mu řekla: „Vypadáš smutně, řekni, co Tě trápí.“ On vyprávěl svůj příběh a ona řekla: „Není třeba si dělat starosti, já vím jak na to.“ Ostříhala ovčím vlnu a za její cenu nakoupila ječmen, naložila berany a poslala jej zpět. Když se [Mgarův syn] vrátil domů, řekl mu otec: „Pověz mi přesně, jak se to událo!“ Další den otec synovi řekl: „Včera jsi ostříhal ovčím vlnu. To bylo velmi špatné. Dnes povedeš ostříhané ovce na druhou stranu a vrátíš se v sedmi dnech s dalším stem bušlů ječmene. Pokud ne, nesmíš se vrátit domů.“ Pak ten chlapec znovu čekal na křižovatce cest z tržiště, potkal stejnou dívku a vyprávěl jí svůj příběh. Když řekl: „Teď bez vlny nezískám ječmen.“ dívka chvíli přemýšlela a řekla: „Když je někdo chytrý, jak by se nenašel způsob?“ Uřezala beranům rohy, vyrobila z nich střenky nožů a šídel a poté, co za jejich prodejní cenu nakoupila ječmen, poslala chlapce šťastně domů. Tehdy se otec zeptal: „Kdo tě to naučil?“ Hoch vše vypověděl podle pravdy a Mgar řekl: „Tak té dívce, která ti radila, řekni, že když je tak chytrá, ať uplete devět sáhů dlouhý

provaz z popela a pošle mi ho sem.“ Hoch odešel a řekl to dívce a ta pravila: „Zeptej se otce, když budu s to vyrobiť provaz dlouhý devět sáhů, jestli jej bude s to svázat.“ Když mu to syn řekl, Mgar slíbil, že provaz sváže. Druhý den dívka upletla konopné lano dlouhé devět sáhů, položila jej na plochý kámen a kolem něj rozdělala oheň, až se změnilo v provaz z popela dlouhý devět sáhů. A řekla [Mgarovi]: „A teď to zavaž.“ Ministr Mgar nemohl provaz zavázat a byl v rozpacích. V duchu byl však velmi spokojen a provdal dívku za svého syna.

Příloha č. 3

Chab 'gag rdo rje tshe ring. *Ngag rgyun*. 2006. Lan kru'u: Kan su'u mi rigs dpe skrun khang, str. 308-311.

Příloha obsahuje text a překlad krátkého narativu (tib.: *ngag rgyun*), který líčí setkání tibetského vládce s ministrem Mgarem. Dle ATU jde zřejmě o příběh č. 921. Tento typ úzce souvisí s typem č. 875, jehož příklad je v příloze č. 2. Pokud jde o motivy, jsou z pestré škály variant motivů *H583. Clever youth (maiden) answers king's inquiry in riddles* a *H1050. Paradoxical tasks*.

rgyal po srong btsan blon po mgar dang 'phrad pa'i ngag rgyun/

chos rgyal srong btsan sgam pos rgyal srid bzung rjes/ khos dpa' mdzangs gnyis kyis phyug cing bod chen po'i chos srid gnyis kyi bgyi ba don du gnyer thub pa'i blon chen zhig 'tshol phyir la lung mang po brgal cing thabs jus sna tshogs bzos kyang yid du 'thad pa zhig ma rnyed/ nyin zhig khos don der bsam gzhigs gtong bzhin ri mgo zhig tu 'cham 'cham la 'gro ba'i skabs su lo chung gzhon nu zhig dang 'phrad/skabs der sa 'ang rub la nye bas khos gzhon nu der khyed tshang la lug ga tshod yod/ sdod khang che'am zhes dris par/gzhon nu des nged tshang la gsum yangs bzhi dog gi sdod khang yod la/ka ba brgya la skor ba rgyag pa dang ka ba re la ril ma stong gis bskor ba'i lug yod ces zer/de nas btsan po gzhon nu'i rjes bsnyegs te kho tsang la gnas tshang gyor du song/gzhon nu'i khyim du slebs rjes khyim du mi gcig kyang med pas btsan pos gzhon nu der khyod kyis pha ma gnyis gang du song zhes dris par/ gzhon nus a pha mig nyo ru bud song/a ma skad cha nyo ru bud song zer/sa rub rjes gzhon nu pha ma gnyis phyir slebs byung/kho tshos mgron po cha med 'dir ja 'dren chang 'dren byas te sne len gzab rgyas byas/skabs der btsan por cung ya mtshan skyes nas gzhon nu der khyod kyis pha ma gnyis mig dang skad cha nyo ru song ba min nam/kho tshos ci'i phyir ma nyos pa red ces dris/gzhon nus dal dal lhod lhod ngang khyod kyis 'di tsam yang mi go'am/a phas mar nyos te sgron me bkar tshe mtshan mo 'ang gsal lhang nger mthong thub pas 'di mig ma yin nam/ a ma chang nyo ru song ba red/chang gis gtam gyi sgo mo 'byed thub pas chang nyos tshe skad cha nyos pa dang ci khyad ces bshad par btsan pos gdong la 'dzum gyis khengs bzhin mgo lcog ldem ldem byas/ btsan pos yar mar la zhib lta zhig byas rjes yang bskyar 'dri rgyur/khyod kyis ka ba brgya la skor ba rgyag pa dang ka ba re la ril ma stong gis bskor ba'i lug yod ces bshad kyang lug gcig las mthong rgyu med pa 'di ci red/khyod kyis ltos

dang/khyim dkyil gyi ka bar btags pa'i lug 'dis nyin rer ka bar skor ba brgya las brgal ba rgyag gin yod la/dang bstun nas ka ba'i mtha' skor du ril ma stong phrag 'ga' btang yod pas/'di ni ka ba brgya la skor ba rgyag pa dang ka ba re la ril ma stong gis bskor ba'i lug yod pa ma yin nam/gzhon nus blo thag chod pos de ltar lan btab/'o na khyod kyis bshad pa'i gsum yangs bzhi dog gi sdod khang de gang yin zhes dris par/gzhon nur 'dzem dogs ci yang med par nged tshang gi khang mig 'dir rgyun par pha ma gnyis dang nged gsum bsdad tshe lhod yangs shig yin mod/de ring khyod bsnan tshe cung dog pas 'di ni gsum yangs bzhi dog gi sdod khang ma yin nam zhes bshad pas btsan pos ci yang mi smra bar gdong la 'dzum gyis khengs/dgong mo der/btsan pos kho'i lwa ba phud de gzhon nu'i stan du bting/ma gzhir gzhon nu gnyid du yur rjes de'i nang du gcud de 'khyer rtsis byas mod/gzhon nus de'i don rtogs te khyed kyis nga rku mi dgos/gal te ngas khyed la phan pa re bsgrub thub tshe nga khyed kyis rjes su phyin chog ces smras de lwa ba phyir btsan po'i steng du bkab/phyi nyin/btsan pos gzhon nu 'khrid cing kha ba mthug po zhig brgal te phyir log pa'i lam bar du rkang rjes che chung gnyis mthong bas btsan pos 'di na 'ang mi gnyis kyis rkang rjes 'dug ces bshad zhor mu mthud du lam la chas/gzhon nus de ni pha bu gnyis kyis rkang rjes shig red/'on kyang rkang rjes che ba de ni pha ngo ma min par pha gyar zhig red zer/btsan por cung ya mtshan skyes nas khyod kyis rkang rjes las pha gyar yin pa ji ltar shes zhes dris par/ gzhon nus ji mi snyam par de ni las sla mo zhig red/di 'dra'i kha ba mthug po zhig las pha gyar zhig min tshe byis pa 'khur te mi 'gro bar rkang thang du 'gro ru 'jug srid dam zhes smras/tsang ma 'gor bar yang rkang rjes shig mthong bas gzhon nus de ni sbrum ma zhig gi rkang rjes yin par tshig thag bcad/chu tshod rkar ma 'ga'i rjes su kho gnyis dngos gnas sbrum ma zhig gi rjes chod/btsan pos khyod kyis ji ltar shes pa yin zhes dris par gzhon nus de ni kho mo'i pho ba che bas lus po phyi ru dgye ste bod lwa'i rgyab phogs kyis lwa 'dabs sa ru drud pa las rtogs thub ces bshad/de nas cang ma 'khor bar kho gnyis kyis ba glang zhig gi rmig rjes mthong bas gzhon nus lta tsam byas rjes 'di ni mig ya zhar ba'i ba glang zhig gi rmig rjes red zer/de nas kho tsho 'ang dngos gnas mig ya zhar ba'i ba glang zhig dang 'phrad/btsan po ha cang mtshar ba'i nyams kyis ji ltar shes tshul dris/gzhon nus 'dzum tsam byas te khod kyis ltos dang/khos phyogs gcig gi rtswa zos pa las phyogs gcig gi rtswa kham gang yang zos med/'di tsam gyis ba glang de'i mig yi zhar ba gsal bor rtogs thub/de min tshe phyogs gcig kho na las cig shos kyis rtswa mi za ba'i dpe mi srid ces gdeng tshod yod pa'i sgo nas bshad/ btsan pos gzhon nu de'i gzhan las khyad du 'phags pa'i blo dang rig pa'i stobs la ha cang yid smon skyes te kho rang blon chen du bskos shing mtshan la mgar stong bstan du gsol/

Vyprávění o setkání krále Songcāna a ministra Mgara

Poté co se dharmarádža Songcān Gampo ujal vlády, hledal hlavního ministra (tib.: *blon chen*), bohatě obdařeného odvahou a moudrostí, schopného s vypětím pracovat pro politiku a náboženství Velkého Tibetu, a přestože překročil mnoho údolí a vykonal různé cesty, toho pravého nenašel. Když o tom jednoho dne přemýšlel, potkal během své cesty přes vrchol hory nějakého mladíka a zatímco šli spolu, zeptal se ho král: „Kolik ovcí máte? A je-li váš dům velký?“ Ten mladík pravil: „Má rodina má tři velké a čtyři malé domy, obklopené sty sloupů u každého sloupu je tisíce lejn obklopená ovce.“ Poté co vládce vyslechl mladíkova slova, následoval jej nepoznán do domu jeho rodiny. Když dorazili do mladíkova domu, v domě nikdo nebyl a král se toho mladíka zeptal: „Kam šli tvoji rodiče?“ Mladík řekl: „Otec šel prodávat zrak a matka šla prodávat řeč.“ Poté co se setmělo, rodiče mladíka se vrátili, nabídli neznámému hostu čaj a čang a pozorně jej pohostili. Tehdy se vládce podívil a zeptal se mladíka: „Nešli rodiče prodávat zrak a řeč? Proč je neprodali?“ Mladík pomalu a uvolněně řekl: „Ty to ještě nechápeš? Otec prodával máslo do lamp, které přestože je noc umožňuje jasně vidět, není to snad zrak? Matka šla prodávat čang. Čang otevírá bránu řeči, koupí-li jej tichý, koupí si tím řeč.“ Když to řekl, vládce se rozesmál. Pak se pozorně rozhlédl a opět se zeptal: „Mluvil jsi o stovce sloupů a ovci obklopené tisícem lejn u každého z nich, avšak není vidět, než jediná ovce, čím to je?“ „Podívej!“ řekl mladík, „tato ovce uvázaná u středového sloupu domu denně sloup stokrát obejde a při tom okolo sloupu utrousí 1000 bobků, že ano? Není to snad ta stokrát kolem sloupu obcházející ovce a není snad každý sloup obklopen tisícem bobků?“¹ tak přesvědčivě mladík odpověděl. „A jak vysvětlíš, kde jsou ty tři velké a čtyři malé domy?“ zeptal se panovník. Mladík beze strachu řekl: „To nic není. Tady je pokoj mé rodiny, a když zde mí dva rodiče a já odpočíváme, je pro tři dost velký, dnes ale jsi tu nakrátko ty a tak co je pro tři velké, je pro čtyři malé, že?“² Král neodpověděl a rozesmál se. Oné noci, panovník položil svou přikrývku na mladíkovu rohož, maje v plánu jej chytit a odnést až usne. Mladík to pochopil a řekl: „Netřeba mě krást, jestli jsem ti k užitku, dovol, abych tě následoval.“ vrátil přikrývku panovníkovi. Druhého dne vedl král mladíka přes hluboký sníh, dokud na špatné cestě neuviděli stopy dvou velikostí. Král řekl: „Zde jsou také

¹ Jde o slovní hříčku. Mladík dříve řekl: *ka ba brgya la skor ba rgyag pa dang ka ba re la ril ma stong gis bskor ba'i lug yod/*, což v tibetštině znamená buď: „(Dům) obklopený stem sloupů a u každého sloupu je tisícem bobků obklopená ovce.“ nebo: „Okolo sloupu stokrát obcházející (kroužící) a tisícem bobků obklopená ovce.“

² Jde o slovní hříčku. Mladík dříve řekl: *nged tshang la gsum yangs bzhi dog gi sdod khang yod/*, což může být pochopeno jako „tři velké a čtyři malé domy“, nebo jako „pro tři (dost) velký a pro čtyři malý pokoj“ (*sdod khang* může znamenat i pokoj, či obydlí).

stopy dvou lidí.“ Pak pokračovali v cestě. Mladík řekl: „Pokud jde o ty [stopy], jsou to stopy otce a syna. A co se týče větších stop, není to otec pravý, ale nevlastní.“ Král se podivil a zeptal se: „Jak poznáš ze stop, že otec je nevlastní?“ Mladík řekl: „Pokud jde o ten rozdíl, je to jednoduché. Když je tak hluboký sníh, otec, který není nevlastní, dítě nese a nedovolí mu jít pěšky. Když šli dále, mladík, spatřiv další stopu, řekl: „To je stopa těhotné ženy.“ Zakrátko ti dva skutečně dohnali těhotnou ženu. „Jak jsi to věděl?“ zeptal se král. Mladík řekl: „Pokud jde o to, její větší břicho jí shrnulo oblek ke straně těla, tak, že se dotýkal země a tak jsem to byl schopen poznat.“ Pak ti dva všude kolem spatřili kravské stopy. Mladík jen je uviděl, řekl: „Ty stopy jsou od nějakého jednookého dobytčete.“ Pak skutečně potkali jednooké dobytče. Král se (mladíka) zeptal, jakým způsobem to tak podivuhodně zjistil. Mladík se jen zasmál a vysvětlil: „Podívej! Zatímco tráva na jedné straně je spasená a na druhé straně není i když je jí hodně. Z toho jsem mohl jasně poznat, že to dobytče je jednooké. Jinak je jisté, že by nebylo možné, aby tráva nebyla na opačné straně sněžená.“ Král se velmi radoval z mladíka vynikajícího nad jiné moudrostí a znalostmi a vybral jej za velkého ministra, jež nesl jméno Mgar stong btsan.

Příloha č. 4

Dung dkar blo bzang 'phrin las. 2002. *Dung dkar tshig mdzod chen mo*, str. 622-623.

Příloha obsahuje text a překlad dvou slovníkových hesel spojených s klanem Mgar. Hesla jsou ze slovníku *Dung dkar tshig mdzod chen mo*, jehož autorem je známý *Dung dkar blo bzang 'phrin las* (1927-1997).

mgar gyis rgya yul phrang byas/ «rgyal rabs gsal ba'i me long» sogs bod yig gi lo rgyus mang po zhig gi nang/rgya bza' 'un khren kong jo bod la thon grub rjes blon po mgar stong btsan gyis nad brdzu btang nas rgya nag gi yul du bsam ngan gyis gnod 'tshe mang po byas tshul 'khor 'dug pa de la zer/

Jak Mgar zničil Čínu. V Zrcadle králů a mnoha jiných tibetských kronikách se říká, že poté co odjela čínská nevěsta Wen-čcheng kung-ču do Tibetu, Ministr Mgar, poté co předstíral nemoc, svou zlovůli způsobil Číně mnohé škody.

mgar stong btsan yul srung/ (blon po mgar ba stong btsan) rgyal po srong btsan sgam po'i med thabs med pa'i blon chen bzhi'i nang gi gcig yin cing/'khrungs yul stod lung ram pa nas yin pa deng sang gnas der mgar gyi pho brang chags pa'i yul yin zer ba mthong rgyu yod/mgar 'di rig pa rno zhing chab srid dang dmag dpon don la mkhas pas snga rjes su rgyal po srong btsan sgam pos mangs pa ltar bal yul du song nas bal bza' khri btsun gdan drangs pa dang/btsan po mang srong mang btsan gyis srid dbang bzung skabs lo bco lnga'i ring btsan por chab srid kyi rogs ram byas pa/gong ma thang ko'i tsung gi sar 'tshams 'drir song ba sogs snyan la ring ba'i lo rgyus ngo mtshar che ba mang po shod rgyun yod cing/bod sa gnas su ru bzhi dang stong sde drug bcu rtsa bzhir bgos nas dmag srid zung 'brel gyis srid dbang 'dzugs pa dang/sa zhing gi rgya khyon rtsis nas khral bsdu ba'i lam lugs 'dzugs pa/sa zhing 'bangs la dbang ba dang /dmag dpung la dbang ba/dmag dpon la dbang ba/blon chen la dbang ba/rgyal po la dbang ba sogs rigs lngar bgos te bkas bkod brgyud 'dzin gyi lam lugs 'dzugs pa sogs byas rjes chen po bzhag yod par brten/ bod sa gnas su blon po mgar stong btsan la snyan grags chen po yod/gong ma thang tha'i tsung gis kyang blon po mgar stong btsan gyis bshad pa'i skad char blo la babs po byung nas rang nyid kyi tsha mo kong jo zhig bag mar sprad kyang thabs la mkhas pas dang du ma blongs shing /gong mas slar yang blon po mgar la yang g.yi'u g.yu tha'i cang jun g.yas ru'i sku srung dmag spyi chen po zhes pa'i go gnas sprad/rgyal po

srong btsan sgam po 'das rjes su'ang mang srong mang btsan gyis srid dbang bzung ba'i lo bco lnga'i ring rogs ram byas shing /tshe smad du 'a zha'i yul du snga rjes bsdoms lo drug dang gru gu'i yul du lo gcig beas mtha' srung blon chen gyi las 'gan khur/thang ka'o tsung gi chen hpheng khri lo gnyis pa me yos (667) lor 'a zha'i yul nas bod sa gnas su phyir log byas pa'i lam bar zing mda' zer ba'i sa char slebs skabs gnyan 'bras kyi na tsa byung nas 'das/bod kyi dmangs khrod shod rgyun du blon po mgar yang tshe mjug la rgyal po srong btsan sgam pos btson khang nang btsug thog mig bton nas bsad par bshad pa ni/blon po mgar gyi spun mched mgar btsan nyen gung ston zer ba zhig yod pa de rgyal po 'dus srong mang po rje'i blon po yin pa rjes su rgyal po la blo log pa rgyal pos shes nas shing lug (695) lo la khrims kyi chad pa bcad de srog thog btang ba'i skor tun hong nas thon pa'i bod kyi lo rgyus shog dril nang gsal ba de 'dra zhig la go nor thebs pa yin tshod las/blon po mgar stong btsan btson 'jug dang khrims gcod byas pa'i lo rgyus khungs btsan gang yang med/blon po mgar la bu lnga yod (mgar btsan snya ldom bu/mgar khri 'bring /mgar btsan brod/blon zi mdo ye/blon 'bal lon) pa las bu che ba btsun snyas pha 'das rjes lo ngo drug song ba chu sprel (672) lo nas blon chen gyis go gnas bzung zhing /bu gzhan gsum gyi dmag dpon byas/shing bya (685) lor blon mang nyen stag tshab dang ma mthun par nang dme byung ste mang nyen stag tsab kyis bsad/de rjes de'i tshab tu bu gnyis pa khri 'bring gis blon chen byas/de nas lo ngo bcu bzhi song ba sa khyi (698) lor rgyal po 'dus srong mang po rje dang ma mthun par rgyal pos khri 'bring la dmag drangs te khri 'bring rang srog bcad/btsan brod dang spun mched gzhan rnam kyis rang gi 'khor g.yog khrid de thang rgyal rabs la mgo btags zhu bar song /skabs der thang gi gong ma ni btsun mo 'u tsi thi'an (武则天) yin pas sku srung dmag btang nas bsu ba byas te/btsan brod la the'u tsin dang /hphu go dmag dpon chen po kos de jun wang zhes pa'i cho lo dang /mang po rje la tso'u ling ta'i jang gun an gu'i (g.yon ru'i dmag spyi chen po) zhes pa'i cho lo sprad de thang gi blon po'i gras su bzhang

Mgar stong btsan yul srung. Byl jedním ze čtyř nepostradatelných ministrů krále Srong btsan sgam po^a. Jeho rodištěm je Stod lung ram pa. Říká se, že na tam je dnes k vidění místo, kde stál Mgarův palác. Mgar byl pronikavé inteligence a svými schopnostmi v politice a vojenství. Když převzal císař Mans srong mang btsan moc, pomáhal mu patnáct let vládnout. O jeho návštěvě císaře Tchang Kao-cunga se vyprávějí dlouhé příběhy plné zázraků. Rozdělil Tibet na čtyři rohy, šedesát oblastí po tisíci vojácích, upevnil vojensko-politickými prostředky vládu a poté co sečetl výměry zemědělské půdy, zřídil systém výběru daní. Rozdělil moc na královskou, moc ministrů, generálů, vojáků a poddaných, ustanovil systém dědictví a dosáhl

jiných významných úspěchů. Ministr Mgar stong rtsan je velmi proslulý v celém Tibetu. I císař Tchang Tchaj-cung poté co k němu ministr Mgar stong btsan pronesl žádost, poslal vlastní vnučku Kongdžo jako nevěstu. Císař také udělil ministru Mgarovi titul zvaný G.yi'u g.yu tha'i cang jun, tedy velitel pravého křídla osobní stráže. Poté, co král Srong btsan sgam po zemřel a vlády se ujal Mang srong mang btsan, pomáhal [mu ministr Mgar] patnáct let vládnout. V pozdním období života se zdržoval šest let v zemi A zha a jeden rok v zemi Turkitů (Dru gu yul) bráníc hranice. Kromě toho vykonával úřad hlavního ministra. Ve druhém roce éry Čung-čang (Zhongzhang) vlády Tchang Kao-cunga, tj. v roce ohně a zajíce (667) se vracel ze země A zha do Tibetu a když dorazil na místo zvané Zing mda' onemocněl a zemřel. Co se týče vyprávění tibetského lidu o tom, že v pozdním období života byl ministr Mgar králem Srong btsan sgam *poem* uvězněn, oslepen a popraven, jde o chybu. Byl to příbuzný ministra Mgara jménem Mgar btsan nyen gung ston, který když byl ministrem krále [jménem] 'Dus srong mang po rje' o něm špatně smýšlel a když se to král dozvěděl, tak byl v roce dřeva a ovce (695) odsouzen k onomu trestu, jak je vysvětleno ve svitku tibetských letopisů z Dunhuangu. O tom, že by ministr Mgar stong btsan byl uvězněn a potrestán není žádná důvěryhodná zpráva. Nejstarší z pěti synů, které měl ministr Mgar (Mgar btsan snya ldom bu, Mgar khri 'bring, Mgar btsan brod¹, Blon zi mdo ye, Blon 'bal lon), Btsan snya dosáhl šest let po smrti otce v roce vody a opice (672) funkce hlavního ministra. Tři další synové byli vojenskými veliteli. V roce dřeva a ptáka (685) se ministr [Btsan snya] a Mang nyen stag tshab znepřátelili a Mang nyen stag tshab jej zabil. Poté vykonával funkci hlavního ministra druhý [Mgarův] syn Khri 'bring. Čtrnáct let poté v roce země a psa (698) si znepřátelil vládce 'Dus srong mang po rje. Když na něj 'Dus srong mang po rje táhl se svou armádou, Khri 'bring spáchal sebevraždu. Btsan brod a všichni ostatní příbuzní i se svými služebníky hledali ochranu u dynastie Tchang. Tehdy vládla císařovna Wu Ce-tchien (武则天; vl. jm. Wu Čao) a ta je přijala do své tělesné stráže. Btsan brod a Mang po rje dostali vysoké vojenské funkce a byli zařazeni mezi Tchangské ministry.

¹ Zde jde zřejmě o omyl. Mgar khri bring btsan brod byl jedna osoba.